

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

HISTORIK A ARCHIVÁŘ FRANTIŠEK KRÍŽEK (1909–1993).

ŽIVOTNÍ A ODBORNÉ OSUDY DO ROKU 1948

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Máchalová, Ph.D.

Autor práce: Leona Krejčí

Studijní obor: Historie – Zeměpis

Ročník: 3

2020

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. 4. 2020

.....

Leona Krejčí

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jitce Máchalové, Ph.D. za odborné vedení práce spojené s cennými radami a připomínkami a také za projevenou trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat paní Věře Tomšů za zprostředkování cenných informací, stejně tak i Muzeu a galerii v Dačicích. V neposlední řadě patří můj dík celé rodině, která mi poskytovala podporu při psané této bakalářské práci.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá životním a profesním osudem František Křížka do roku 1948. Vznikla na základě studia odborné literatury a také pramenů uložených v Městském muzeu a galerii v Dačicích, Státním oblastním archivu v Třeboni a Státním okresním archivu v Jindřichově Hradci. Nedílnou součástí práce jsou i vzpomínky jeho blízké přítelkyně paní Věry Tomšů.

Práce začíná seznámením s městem Dačice, ve kterém se František Křížek narodil. Dále se stručně zaměřuje na Křížkův osobní život a studijní léta, která jsou spojena s městem Brnem. Zde strávil značnou část svého života. Nejprve nastoupil na České státní gymnázium v Brně, poté pokračoval na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity. Po ukončení vysokoškolského studia začal působit jako suplující profesor na gymnáziu a po ukončení 2. světové války se stal přednostou numizmatického oddělení Moravského zemského muzea v Brně. Již během své učitelské dráhy se začal věnovat vědecké práci a vypracoval se na specialistu v oblasti archeologie a numizmatiky římského období.

Annotation

This bachelor thesis deals with the life and the professional fate of František Křížek until 1948. The thesis was based on the study of literature and sources stored in the City Museum and Gallery in Dačice, the State Regional Archive in Třeboň and the State District Archive in Jindřichův Hradec. The integral part of the work are the memories of his close friend Mrs. Věra Tomšů.

My bachelor thesis begins with familiarization with the city Dačice, in which František Křížek was born. In addition, it briefly focuses on his personal life and his life during studies, which are connected with the city Brno. František Křížek spent most of his life in this Czech city. Firstly, he attended the Czech State High School and then he continued at the Faculty of Arts of Masaryk University. After graduation he began to work as a substitute professor at grammar school. When the World War II ended, he became the head of the numismatic department of the Moravian Museum in Brno. During his teaching career he began to focus on the scientific work, and he became a specialist in the field of archaeology and numismatics of the Roman period.

Obsah

Úvod.....	7
Struktura a zaměření práce.....	7
Prameny a literatura	8
I. Dětství v Dačicích	11
II. František Křížek a České státní gymnázium v Brně	18
II. 1. České státní gymnázium.....	18
II. 2. Ředitelé a učitelé	23
III. František Křížek a Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.....	24
IV. Soukromý život.....	29
V. Středoškolským profesorem a vědcem do roku 1948	33
Závěr	43
Seznam použitých pramenů a literatury.....	45
Přílohy.....	50

Úvod

Struktura a zaměření práce

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Historik a archivář František Křížek (1909–1993)* se zabývá, jak už je patrné z názvu, životním osudem středoškolského učitele, numizmatika, historika, archiváře a klasického archeologa Františka Křížka. Dále se věnuje i jeho rodnému městu Dačicím a moravské metropoli Brnu, jež jsou s jeho životem do značné míry spjaty.

Jde o muže, jenž po sobě nechal díla neopomenutelných hodnot, avšak jeho osobě nebyla věnována doposud náležitá pozornost. Františkovy vědecké práce jsou zaměřené především na jeho největší zájem, kterým byla numizmatika. Články a studie zahrnovaly i otázky z archeologie, muzejnictví, obecných dějin a antiky. Zabýval se však i výzkumem dějin Dačic a Dačicka.¹

Pro něho samotného byla charakteristická svědomitá badatelská a vědecká činnost v oblasti archeologie a numizmatiky. Avšak doba, ve které žil, mu byla osudná a pohrála si s ním. Nakonec ho přivedla zpět do rodných Dačic. Dalším obdobím jeho života se již tato bakalářská práce nezabývá. Rokem 1948 se změnila nejen Křížkova kariéra, ale také celý vědecký život v zemi.

Cílem práce bylo hlouběji proniknout do soukromého a pracovního života Františka Křížka a rozklíčovat, jaké strategie musel volit, aby dosáhl zmiňované kariéry. Tato práce si proto kladla zejména otázky, jak mohl nemajetný chlapec studovat na gymnáziu v Brně a následně pokračovat na vysoké škole, z jakého důvodu a kdy se rozhodl věnovat vědeckému tématu archeologie, či jak vypadala úroveň archeologie v meziválečném období.

Po formální stránce je práce rozdělená kromě úvodu a závěru do pěti kapitol, které jsou řazeny tematicky. První kapitola nazvaná *Dětství v Dačicích* předkládá stručnou charakteristiku rodného města, kde se František Křížek 6. března 1909 narodil. Popisuje život moravského městečka až do odchodu Františka na gymnaziální studia do Brna, na což navazuje následující kapitola s názvem *František Křížek a České státní gymnázium v Brně*. Je rozdělena do dvou podkapitol, a kromě studia se zabývá i historií tohoto

¹ Marie KUČEROVÁ, *František Křížek, první ředitel Městského muzea a galerie v Dačicích*, Dačický vlastivědný sborník 2 (dále DVS), 2003, s. 216–217.

vzdělávacího ústavu. Na brněnské gymnázium byl přijat v roce 1920, v roce 1928 jej zakončil maturitou s vyznamenáním. Rozebírá také to, jak se na školu dostal či jaké měl profesory, kteří ho vyučovali.

O studiu na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně pojednává třetí kapitola. Mimo jiné je zde opět nastíněna stručná historie celé školy. Na brněnskou univerzitu se dostal v roce 1928 a rigorózní doktorské zkoušky složil v červnu roku 1932. O tom, co ho nejvíce ze zvoleného oboru zaujalo, jaké předměty zde studoval, či jací profesori ho ovlivnili, se lze dozvědět v tomto oddílu.

Další kapitola nazvaná *Soukromý život* se věnuje období, kdy čerstvý absolvent a držitel doktorského titulu František Křížek nastupuje do svého prvního zaměstnání jako suplující středoškolský učitel. Dále se zabývá jeho problematickým uzavřením manželství a nástupem na vojenskou základní službu, jejímž splněním se tato kapitola uzavírá.

Celou bakalářskou práci uzavírá závěrečná pátá kapitola, která předkládá stručnou charakteristiku dějin moravské archeologie v meziválečném období v Československu. Navazuje na to, čemu se František Křížek ve své vědecké činnosti, ať už v oboru archeologie či numizmatiky nejvíce věnoval a s kým si vyměňoval názory. Krátce pojednává i o snaze získat titul docenta a problémy s tím spojené. V neposlední řadě se zabývá i samotnou numizmatikou, jež byla Františkovým největším koníčkem. Jsou zde částečně nastíněné i články, které publikoval a díky kterým se možná vypracoval na svou vysněnou pracovní pozici ředitele Moravského zemského muzea v Brně. Tuto kapitolu doplňuje bibliografie prací Františka Křížka od roku 1933–1948, která tvoří součást příloh předkládané bakalářské práce.

Prameny a literatura

Součástí předkládané bakalářské práce je náhled do dějinné etapy (do roku 1948), kterou František Křížek prožil. V první řadě je třeba zmínit díla, která byla klíčová při tvorbě teoretické části. Primárním zdrojem pro první kapitolu, jež se zabývala jeho rodným městem, byla nejnovější monografie *Dějiny Dačic* publikovaná Janem Bistřickým, Josefem Bláhou, Michaelou Chládkovou a kol. Jak je patrné z názvu, toto rozsáhlé dílo zachycuje dějiny města od nejstarší doby až po současnost. Obsahuje mnoho podrobných informací nejen o historii a vývoji města, ale přináší také mnoho informací o fungování městské rady, zmiňuje vznik společenského i kulturního života ve městě,

zakládání a fungování škol, či to, čím se lidé na Dačicku živili.² Dalšími důležitými historickými publikacemi přínosnými pro toto období byly články v Dačických vlastivědných sbornících. Pro práci byl důležitý zejména článek od autorky Marty Stránské, která ve svém textu rozebírala, jaké školy byly přítomny ve městě v době Františkova dětství a jak se vyvíjely.³

Další důležitá kniha, uplatněná při rozboru jeho vysoké školy, byla od dvou českých historiků Lukáše Fasory a Jiřího Hanuše s názvem *Masarykova univerzita v Brně: Příběh vzdělání a vědy ve střední Evropě, 1919–1920*. Autorům v této publikaci šlo především o sdělení postavení univerzity ve společnosti, o proměnách vědy, vysokoškolského studia a celé univerzitní kultury ve velmi dramatických a totalitními ideologiemi silně poznamenaných českých a evropských dějinách 20. století. Kniha začíná tím, že se snaží čtenáři popsat, co vedlo ke vzniku druhé české univerzity, a právě tyto informace byly pro bakalářskou práci prvořadé.⁴ Cennou pomůckou je rovněž jejich další kniha vydaná o rok později nazvaná *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Pohledy na dějiny a současnost*, která je uspořádaná velmi podobně jako předešlá publikace. Namísto celé univerzity se snažila zpracovat vývoj pouze jedné ze zakládajících fakult. Zabývá se hospodařením a provozem filozofické fakulty, dále se věnuje i studentům a učitelům zde vyučujícím. V neposlední řadě rozebírá zřízené obory na fakultě a předměty, jež jsou jejich součástí. Následně vysvětluje, na co se daný vyučovací předmět převážně zaměřuje, což bylo pro bakalářskou práci nejpřínosnější.⁵

Předložená práce věnována historikovi a archiváři Františku Křížkovi samozřejmě musí vycházet též z literatury, která se v dostatečné míře zaměřila na vývoj archeologie v meziválečném období v Československu a na významné minulé i současné české historiky, badatele a archiváře nejenom na Moravě. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*, který byl publikován českým archeologem a popularizátorem vědy Karlem Sklenářem, zahrnuje nejen medailonky našich archeologů, ale i cizích, kteří naopak působili či působí u nás. Dále kniha zachycuje soudobé poznatky o archeologických památkách Čech, Moravy a Slezska. V neposlední řadě se věnuje i

² Jan BISTRICKÝ – Josef BLÁHA – Michaela CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny Dačic*, Dačice 2016.

³ Martina STRÁNSKÁ, *Školství v Dačicích v letech 1900–1949*, DVS 1, 2001, s. 55–79.

⁴ Lukáš FASORA – Jiří HANUŠ, *Masarykova univerzita v Brně: Příběh vzdělání a vědy ve střední Evropě, 1919–1920*, Brno 2009.

⁵ TITÍŽ, *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Pohledy na dějiny a současnost*, Brno 2010.

výčtu našich současných archeologických pracovišť a institucí s adresami, periodik s tematikou archeologie (včetně zaniklých).⁶

Nelze opomenout ani studie či nekrologia týkající se Františka Křížka. Přínosný byl písemný projev profesora klasické archeologie Jana Bouzka nazvaný *František Křížek zemřel*. Autor ve zkratce zmiňuje jeho život, studia a zaměstnání. V neposlední řadě dodává výčet jeho hlavních prací z římsko-provinciální archeologie a antické numizmatiky.⁷ Mezi další neméně důležité studie, jež popisují jeho životní osud, patří práce od numizmatika a historika Miroslava Hradila⁸ a bývalé ředitelky Městského muzea a galerie v Dačicích Marie Kučerové.⁹

Samozřejmě by se tato bakalářská práce nemohla obejít bez použití archivních dokumentů. Vzhledem k tematickému zaměření práce jsem vycházela z archivního fondu týkající se pozůstalosti Františka Křížka. Materiály fondu byly zařazeny a uloženy v roce 2001 do Městského muzea a galerie v Dačicích. Pozůstalost je tvořena několika kartony. V rámci zvoleného fondu jsem se zaměřila především na karton č. 1, který obsahuje složky s osobními záležitostmi Dr. Křížka. Přítomné zde byly jeho osobní doklady, tj. domovský list, pas a list ke svatému přijímání. Dále studijní index Dr. Křížka (1928–1932) a v neposlední řadě jeho ocenění, různé diplomy a čestné listy, které se ovšem týkají spíše let, kam bakalářská práce nezasahuje. Velmi přínosné byly i kartony s číslem 3–7, které zahrnovaly jeho rozsáhlou korespondenci. Zejména karton 7a byl důležitý, jelikož obsahoval dopisy po absolvování vysoké školy a jeho snahy o prosazení ve vědecké kariéře. Jazykem těchto dokumentů byla převážně čeština. Některá korespondence je i v cizích jazycích, hlavně v německém a italském jazyce.¹⁰

Ve své bakalářské práci jsem využila i metodu orální historie. Velmi přínosné a užitečné informace o doktoru Františku Křížkovi, které se týkaly doby jeho dětství a studií, a další četné vzpomínky na jeho život mi poskytla paní Věra Tomšů.

⁶ Karel SKLENÁŘ, *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*, Praha 2005.

⁷ Jan BOUZEK, *František Křížek zemřel*, *Listy filologické* 116, 1993, s. 48–50.

⁸ Miroslav HRADIL, *Numismatik František Křížek*, *Numismatické listy* 49, 1994, č. 4, s. 123.

⁹ M. KUČEROVÁ, *František*.

¹⁰ Městské muzeum a galerie Dačice (dále MMG), fond Dr. František Křížek – Pozůstalost.

I. Dětství v Dačicích

František Křížek se narodil 6. března roku 1909 v Dačicích v okrese Jindřichův Hradec. Byl jediný syn Františka Křížka a Marie Svobodové. Jeho otec se též narodil v Dačicích, a to v roce 1867. Matka se narodila v roce 1880 v Bítovánkách.¹¹ Rodina žila v Dačicích v domě č. 54.¹² V domě byla pivnice, v níž Františkova matka čepovala pivo. Dnes už objekt neexistuje. Ve třicátých letech byl kvůli stavbě nové křižovatky zbourán.¹³

Počátkem 20. století, v době, kdy se Dr. František Křížek narodil, byly Dačice moravským městem nacházejícím se v nejnižším cípu Moravské vrchoviny.¹⁴ Městečko bylo vystavěno po obou stranách řeky Dyje a skládalo se z vlastního města a tří předměstí. Měšťanské domy ležely ve vnitřním městě a následkem dvou velkých požárů (1864 a 1875) byly většinou nově vybudované.¹⁵ Městečko tehdy čítalo 2 802 obyvatel, z toho 2 753 Čechů a 49 Němců.¹⁶ Zaostávání Čechů za Němci, jak tomu bylo v předchozím století, se stále zmírňovalo. Česká společnost již měla všechny třídy a vrstvy na stejné úrovni jako zbytek Evropy. Docházelo k příznivé demografické bilanci, kdy národ početně sílil. V českých zemích se ukázalo, že byl větší přírůstek Čechů než Němců. „Počešťovala“ se obzvláště města na Moravě a přes pokračující vystěhovalectví počet obyvatel vzrůstal.¹⁷

V této době byly Dačice sídlem okresního hejtmanství, které bylo střediskem regionu jihozápadní Moravy. K jeho vzniku došlo během 19. století, kdy nastaly velké změny ve státní správě tehdejšího Rakouska-Uherska a výrazně se změnilo postavení daného města. Statut okresního města zůstal do roku 1960, s přestávkou v období druhé

¹¹ Bítovánky je obec spadající pod Želetavu v kraji Vysočina. Místopisný průvodce po České republice – Bítovánky, [online], dostupné na <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/11355/bitovanky/>, [cit. 2. 11. 2019].; MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, karton 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka.

¹² Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, Sbirka matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), kniha 7, inv. č. 1047, s. 259.

¹³ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

¹⁴ Součástí Moravy byly Dačice po celá staletí až do roku 1960. V tomto roce byly při socialistické správní reformě se svým okolím začleněny do Jihočeského kraje. Místopisný průvodce po České republice – Dačice, [online], dostupné na <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/5284/dacice/>, [cit. 2. 11. 2019].

¹⁵ Státní okresní archiv (dále SOkA) Jindřichův Hradec, Národní a střední škola Dačice, 1872–1953 (1981), Kronika školy Dačické I. (obecná škola), bez inv. č., s. 5.

¹⁶ Bohuslav VAŠEK (ed.), *Dačice 1183–1983*, Dačice 1983, s. 54.

¹⁷ Jirí KAŠE – Pavel BĚLINA – Michael BOROVIČKA, *Velké dějiny země Koruny české*, Sv. 12/b, 1890–1918, Praha 2013, s. 306–307.

světové války. Zpočátku byl nový úřad umístěn v budově „Starého zámku“.¹⁸ Pod působnost okresní správy spadalo i Jemnicko, Telčsko a Slavonicko.¹⁹

V městečku se nacházely různé spolky, které vznikaly zejména od 70. let 19. století. Prvním českým kulturním spolkem ve městě byl čtenářský spolek Dyje (1868). Shromažďoval první nadšence, kterým nebyl národní život lhostejný.²⁰ K dispozici v něm byly knihy a časopisy pro Dačice a jejich okolí. Fungoval de facto jako předchůdce veřejné knihovny.²¹ Následovala tělocvičná jednota Sokol (1871), jedna z prvních na západní Moravě. Dále živnostenský konzumní spolek Spojená síla (1872), jehož účelem byl nákup potravin, surovin a paliva. Také měl za úkol podporu místních živnostníků.²² Potřebné pro město bylo zejména zřízení dobrovolného sboru hasičů (1882), k jehož vzniku vedly velké požáry, kdy shořelo několik domů. Dlouholetou tradici má až do současnosti vzdělávací, zábavní a ochotnický spolek Tyl (1884), který navázal na čtenářský spolek a podporoval také divadelní činnost. Aktivita spolku byla velmi pestrá. Připravoval řadu představení, pořádal plesy, večírky, silvestrovské zábavy a výlety do přírody. Z dalších spolků nutno ještě zmínit socialistický spolek dělníků na jihozápadní Moravě s názvem Dělnická beseda Barák (1889) či první sportovní spolek Bruslařský klub (1892). Sdružoval dospělé zájemce o nový druh sportu a zábavy a svou činnost provozoval každou zimu. Nemalý význam pro rozvoj kulturního života mělo také zřízení knihtiskárny Antonína Kasalého (1885), kde vycházely pohlednice, kalendáře, modlitební knížky a v neposlední řadě regionální literatura. Důležitým faktorem pro rozvoj vlasteneckého života byl místní český tisk. Začaly zde vycházet první noviny (1891). Nejprve na konci 19. století vycházel *Oznamovatel pro politický okres dačický*. Na počátku nového století byly noviny přejmenovány na *Dačické listy*, jejichž pokračovatelem v letech 1907–1908 byla *Obrana z Podyjí*. Nebyl změněn pouze název tiskoviny, ale hlavně názory. Jednalo se o tvrdé útoky na německé etnikum a katolickou církev.²³

¹⁸ Tzv. Starý zámek byl postaven v 16. století za šlechtického rodu Krajířů z Krajku. „Starý“ jelikož ve městě byl později postaven ještě jeden zámek, přezdívaný „Nový“. Stojí v Krajířově ulici v Dačicích a dnes slouží jako sídlo městského úřadu. Dačice (starý zámek), [online], dostupné na [https://cs.wikipedia.org/wiki/Da%C4%8Ddice_\(star%C3%BD_z%C3%A1mek\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Da%C4%8Ddice_(star%C3%BD_z%C3%A1mek)), [cit. 2. 11. 2019].

¹⁹ B. VAŠEK (ed.), *Dačice*, s. 48.

²⁰ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 251–252.

²¹ Zdeňka CHADIMOVÁ, *110 let veřejné knihovny v Dačicích*, DVS 2, 2003, s. 159.

²² J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny* s. 252.

²³ TAMTÉŽ, s. 252–257.

Založena byla i městská veřejná knihovna, kde se od roku 1894 začaly každou neděli od jedné do dvou hodin pravidelně půjčovat knihy. O pět let později byla otevřená veřejná čítárna, která sloužila k půjčení knih, ale i časopisů. Pro jejich sehnání bylo potřeba jít od domu k domu a získávat časopisy i peněžní příspěvky. Zpočátku nebyla příliš navštěvována (z neznámých důvodů).²⁴

Ve městě bylo také muzeum, který vzniklo na základě sbírek ustanovených Národopisným odborem.²⁵ Finanční prostředky na činnost se získávaly dobrovolnými příspěvky i přispíváním některých peněžních ústavů. Muzejní předměty dodávala nejširší veřejnost. Poprvé si obyvatelé mohli prohlédnout materiál na výstavě konané 8. června 1893. Byly zde různé staré listiny, nářadí, výšivky, mince, pečeti, zpěvníky, psané modlitby a mnoho dalšího. Již po dvou letech Národopisný odbor nezvládal funkci muzea a přenechal jeho chod Knihovnímu spolku v Dačicích. Vznikl tak Knihovní a muzejní spolek, který řídil muzeum v letech 1898–1949.²⁶

O vzdělávání mládeže pečovala především obecná, měšťanská, pokračovací průmyslová a zimní hospodářská škola. Školství na Dačicku prošlo rozvojem také hlavně koncem 19. století.²⁷ Co se týče všeobecného školství, tak se zde projevila značná stagnace. Došlo sice ke kvantitativnímu růstu obecných, měšťanských, odborných i středních škol, ale to bylo vynuceno hlavně populačními přírůstky.²⁸

Obecná škola v Dačicích, zřízená již v 16. století, nyní čítala šest tříd a navštěvovalo ji 427 žáků. Většina pocházela přímo z Dačic, ale docházeli do ní i okolní studenti.²⁹ Ve Františkových osobních dokladech není zcela doloženo, na jakou základní školu nastoupil. S největší pravděpodobností se lze domnívat, že chodil na obecnou školu, která byla chápána jako základní škola v Dačicích. Žáci této instituce navštěvovali postupně pět tříd. Po absolvování pětileté školní docházky mohli chlapci a dívky pokračovat ve vzdělávání povětšinou na měšťanských školách či na školách středních. Většina dětí odcházela na místní měšťanskou školu nebo někteří pokračovali ve studiu na Státním reálném gymnáziu Otakara Březiny v Telči. Objevují se i ojedinělé případy, kdy

²⁴ Z. CHADIMOVÁ, *110 let*, s. 160–161.

²⁵ Národopisný odbor v Dačicích byl založen v roce 1893 a to několika desítky nadšenci. Jeho účelem bylo shromáždění sbírek pro národopisnou výstavu v Praze a zároveň i pro městské muzeum. M. KUČEROVÁ, *Z historie Dačického muzea*, DVS 2, 2003, s. 149.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 149–156.

²⁷ M. STRÁNSKÁ, *Školství*, s. 55–79.

²⁸ Zdena VESELÁ, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, Brno 1992, s. 54.

²⁹ B. VAŠEK (ed.), *Dačice*, s. 51–52.

studenti odcházeli za studiem do vzdálenějších měst.³⁰ Tato situace se týkala právě Františka Křížka. Do první třídy byly přijímány děti ve věku šesti let, z toho lze usoudit, že na obecnou školu nastoupil ve školním roce 1914/1915, tedy na počátku první světové války. Po absolvování páté třídy, což by mělo být ve školním roce 1919/1920, pokračoval ve vzdělávání v Brně. Lze konstatovat, že František patřil mezi žáky s výborným prospěchem, jelikož díky dobrým známkám a chování si ho nejspíše baronka Karolina Dalbergová vybrala jako chlapce, který mohl jít studovat na České státní gymnázium v Brně.³¹

V roce 1895 byla v Dačicích slavnostně otevřena česká měšťanská chlapecká škola a zanedlouho k ní byla připojena i škola dívčí.³² Absolventi této školy se většinou uplatňovali v praktických povoláních. Došlo ke zvýšení prestiže města a zájem o studium jak v chlapecké, tak i dívčí škole se zvyšoval.³³ Avšak později obecně měšťanské školy byly chápány jako školy pro chudé a slabé žáky, pokud ve městě byla zřízena i škola střední.³⁴ Do prvního ročníku měšťanské školy mohli být přijati chlapci a dívky, kteří úspěšně zakončili pátou třídu obecné školy nebo dovršili alespoň 11 let.³⁵ Co se týče dalších škol, tak dále zde byla i pokračovací průmyslová škola s důrazem na teoretické a praktické zvládnutí učiva. V neposlední řadě ještě zimní hospodářská škola, kdy žáci měli dosáhnout odborného zemědělského vzdělání. Kromě odborných předmětů se studenti věnovali výuce v dílně, na školní zahradě a na pokusném poli. Počátky obou škol sahají také na konec 90. let a svojí odborovou výukou přispívaly k prohlubování vzdělání živnostníků a rolníků. Díky nim docházelo i ke zvyšování postavení Dačic jako střediska vzdělanosti.³⁶ Obě odborné školy dnes slouží jako střední odborné učiliště zemědělské a služeb.³⁷

Na přelomu 19. a 20. století došlo k hospodářskému růstu v celém Rakousku-Uhersku včetně českých zemí.³⁸ V čase Křížkova dětství se lidé stále zabývali především zemědělstvím spojeným s chovem dobytka a řemesly.³⁹ V zemědělství se prohluboval

³⁰ M. STRÁNSKÁ, *Školství*, s. 57–58.

³¹ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

³² B. VAŠEK (ed.), *Dačice*, s. 51–52.

³³ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 262.

³⁴ Z. VESELÁ, *Vývoj*, s. 54.

³⁵ M. STRÁNSKÁ, *Školství*, s. 69.

³⁶ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 262–263.

³⁷ M. STRÁNSKÁ, *Školství*, s. 79–80.

³⁸ J. KAŠE – P. BĚLINA – M. BOROVIČKA, *Velké dějiny*, s. 285.

³⁹ B. VAŠEK (ed.), *Dačice*, s. 53.

rozdíl mezi malým, středním a velkým hospodářstvím, z důvodů zavádění technické modernizace. Nepřetržitě však převládala lidská práce.⁴⁰ Dačicko se po generace specializovalo převážně na pěstování brambor, obilnin a lnu. V první polovině 20. století se obyvatelstvo začalo více zabývat živnostmi v oblasti obchodu, služeb či průmyslu, ale nadále hrálo velmi důležitou roli zemědělství.⁴¹

V čase dětství Františkových rodičů i jeho samého tak v Dačicích pobývali převážně drobní živnostníci, řemeslníci a majitelé polností, bez většího rozvoje továrního průmyslu. Řemesla byla v každém městě obyčejná. Mezi hojně využívané profese patřili například bednáři, cukráři, hodináři, holiči, klempíři či hostinští.⁴² Taktéž jeho otec se zabýval řemeslem. Živil rodinu jako mistr klempířský.⁴³

Co se týče průmyslových závodů, tak se ve městě nacházelo jedno z úspěšných odvětví potravinářského průmyslu, a to konkrétně dva pivovary.⁴⁴ Nutno ještě zmínit parní lihovar, dva mlýny, sýrárnu, parní pilu, kotlářství či městskou cihelnu. Toto vše tvořilo průmyslový život na Dačicku.⁴⁵ Dále ve městě byla přítomna malá továrna na zemědělské stroje. Založil ji místní kotlár Jan Klang se synem Ludvíkem, a to v roce 1878. Představovala největší průmyslový podnik pro Dačice a zaměstnávala několik desítek pracovníků z města a okolí, kteří se věnovali těmto profesím: zámečníci, soustružníci, truhláři, kováři a další. Pracovní doba trvala 11 hodin. Výrobní program firmy s názvem *Jan Klang a syn* byl před první světovou válkou velmi rozsáhlý, jelikož se zde vyráběly hospodářské stroje všech možných druhů, vhodné i pro větší zemědělské usedlosti. Jednalo se například o čisticí mlátičky, mlýnky na čištění obilí, řezačky apod. Patrně to byla nejvýznamnější továrna v Dačicích až do začátku první světové války, jelikož žádný jiný průmyslový významnější závod ve městě neexistoval, s výjimkou firmy *Šťastný a Zika*. To byla v podstatě druhá dačická továrna, ale spíše jen větší dílna s několika dělníky, založená v roce 1907.⁴⁶

Z hlediska komunikačního i hospodářského dominovala v Rakousku-Uhersku v téže době železnice. Jednou z velkých výhod železnic byl užitek rozvíjejícímu se

⁴⁰ J. KAŠE – P. BĚLINA – M. BOROVIČKA, *Velké dějiny*, s. 286.

⁴¹ Michaela VENZLŮ, *Vývoj krajiny v regionu Dačicko*, Brno 2015, s. 40 (Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, diplomová práce).

⁴² J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 234.

⁴³ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart.1, složka Osobní doklady Dr. Křížka.

⁴⁴ B. VAŠEK (ed.), *Dačice*, s. 53.

⁴⁵ Michal STEHLÍK, *Zapomenuté dějiny. Dačice ve 20. století*, Dačice 2000, s. 3.

⁴⁶ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 236–241.

průmyslu, zemědělství a lesnictví. K nejvýznamnějším počínům v Dačicích došlo v roce 1902, ještě před narozením Křížka, kdy byla otevřena železniční trať ve směru Telč-Dačice-Slavonice. Později byla prodloužena i na dolnorakouské území. Zpočátku jezdilo na trati šest smíšených vlaků denně.⁴⁷ Dráha přes svou pozdní stavbu přinesla novou významnou možnost napojení regionu na okolní svět, avšak za pouhých dvanáct let od jejího založení do počátku první světové války již nestačila výrazně ovlivnit hospodářský život města.⁴⁸

Během dětství Františka Křížka propuká první světová válka. Podobně jako ve zbytku monarchie, tak i v Dačicích byli lidé otřeseni sarajevským atentátem na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este dne 28. 6. 1914. Do boje musely odejít ročníky určené k nástupu do vojenské služby z Dačic a jejich okolních vesnic. Vzhledem k tomu, že město nemělo svou vojenskou posádku, byli všichni branci zařazeni do Jihlavy.⁴⁹ Avšak Dačice začaly postrádat několik svých občanů ještě dříve, než se na frontách rozhořely boje. Již druhý den mobilizace spáchali sebevraždu dva odvedenci v Jihlavě a ve svém bytě se zastřelil kancelista okresního hejtmanství. Nebyli to poslední sebevraždy týkající se tohoto konfliktu.⁵⁰

Nejednalo se pouze o válečné události, ale daná situace se dotkla ve všech ohledech i civilního obyvatelstva v zázemí. Válka zakazovala spolkové, politické a veřejné aktivity a přinesla cenzuru a všeobecné omezení občanských práv. Součástí každodenního života se stalo nedostatek potravin, které byly navíc předraženy, silný černý trh a neustálé zvyšování cen.⁵¹

Válečné hospodářství velmi ovlivnilo i fungování firmy *Jan Klang a syn*, která, jak bylo již zmíněno, fungovala na zemědělské stroje. Došlo k propouštění mnoho dělníků a továrnu nakonec zachránila výroba válečných potřeb.⁵²

Nejvýznamnější problém pro obyvatelstvo v zázemí se týkal potravinářské otázky. Hospodářská krize se začala zřetelně projevovat již v roce 1915 a to v celém Rakousku-Uhersku. Způsobila to nízká úroda během roku 1915 a odříznutí od západních a ruských

⁴⁷ M. STEHLÍK, *Zapomenuté dějiny*, s. 3.

⁴⁸ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 248.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 269–270.

⁵⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Archiv města Dačice, 1447–1945 (1951), Pamětní kniha města Dačic I. díl, bez inv. č., s. 121 a 125.

⁵¹ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 271–274.

⁵² TAMTÉŽ, s. 274.

agrárních trhů, ze kterých se dovážela převážně hnojiva a osiva.⁵³ Krize nejvíce ovlivnila české země, které v monarchii náležely k největším producentům obilovin, brambor a chmele.⁵⁴

Jeden z následujících nemalých problémů, týkající se nejen Dačicka, byl materiální dopad, zejména rekvizice. Nejdříve byly rekvírovány koně a povozy, jelikož hráli důležitou roli při zásobování, přemísťování vojsk či při boji.⁵⁵ Další nesnáze se týkala nedostatku kovů, jakožto surovin pro válku velmi potřebných. Proto začalo vymáhání mědi, niklu, mosaze a zvonů. Krom toho docházelo i k vymáhání dobytka, prádla, pokrývek a mnoho jiného. Vymáhání bylo znakem nedostatku, který se řešil různými poukázkami. Na jaře 1915 se začal zavádět přidělový systém. Byly vydávány například chlebové lístky, tzv. chlebenky. Existovaly také mydlenky, bramborenky, moučenky, apod.⁵⁶

Zázemí bylo postiženo i vojenskými záležitostmi, a to především případy velkého množství dezertérů. První vlna uprchlíků se do Dačic dostala již koncem roku 1914.⁵⁷ Postupně se objevují problémy s jejich ubytováním. Nebylo možné je umístit odděleně, jelikož šlo většinou o ženy s dětmi pocházející z Haliče a Itálie. Některé skupiny byly ubytovány v horních patrech obecné školy, kdy jim bylo přiděleno pár učeben. S postupem času pro ně byly uvolněny prostory v městské cihelně.⁵⁸ Koncem války přicházeli další a bylo nutné použít i místnosti měšťanské školy. Kromě uprchlíků přicházejí i váleční zajatci z Ruska i Itálie, kteří byli kvůli nedostatku pracovních sil využíváni na různé práce.⁵⁹

Čtvrtý rok války se boje převážně kvůli hospodářskému vyčerpání centrálních mocností chýlily ke konci.⁶⁰ Konec roku 1918 přinesl nejen konec války, ale i vznik samostatného státu. Národní výbor v Praze, který zde 28. října 1918 převzal vládu, současně rozeslal telegramy o této velké události do celého českého území. Díky tomu se dačičtí obyvatelé dozvěděli hned 29. října to, že v Praze byla vyhlášena Československá

⁵³ TAMTÉŽ.

⁵⁴ Tomáš ČURDA, *První světová válka v Dačicích*, Hradec Králové 2018, s. 43 (Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, diplomová práce).

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 80.

⁵⁶ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 275–276.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 277–278.

⁵⁸ T. ČURDA, *První*, s. 75–77

⁵⁹ ⁵⁹ J. BISTRICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 278

⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 279.

republika.⁶¹ Dačice byly městem českým, tudíž lidé zde přijímali tuto informaci s velkým nadšením. Ve stejný den přijetí telegramu na večer začali lidé na Dačicku provolávat slávu a proběhla oslava nové republiky za doprovodu hudby a veselého zpívání.⁶²

Ovšem tento jásot se nekonal v celém okrese. Dramatičtější a složitější situace byla v blízkém pohraničí, a to na Slavonicku, kde žili převážně němečtí obyvatelé. Ti nesouhlasili s příslušností k novému státu a chtěli připojení k Rakousku. Situace se zhoršila natolik, že muselo dojít k ozbrojenému střetu. Vše nakonec urovnal příchod československých legionářů pod vedením italských důstojníků.⁶³

Nejsmutnějším pozůstatkem války, nejen v Dačicích, byli padlí občané. Na frontách první světové války padlo kolem 80 Dačických. Padlým vojákům měl být v brzké době vystavěn pomník, avšak ten byl realizován až dlouho po válce. K slavnostnímu odhalení památníku došlo v roce 1935 a pro jeho umístění byl zvolen park na Palackého náměstí, tzv. Kancnýřův sad.⁶⁴

II. František Křížek a České státní gymnázium v Brně

II. 1. České státní gymnázium

Z jakého důvodu a proč se František Křížek přestěhoval z rodných Dačic do Brna, lze konstatovat z rozhovoru s paní Věrou Tomšů. Dačické panství obývala od roku 1809 šlechtická rodina Dalbergů.⁶⁵ Ještě před Křížkovým narozením, konkrétně od roku 1908, se stal dědicem Dačic Fridrich Egbert⁶⁶ a jeho manželka Karolína z Raabu.⁶⁷ Právě Karolína představovala pro Františka velice důležitou osobu.⁶⁸

⁶¹ SOkA Jindřichův Hradec, Základní škola Dačice, 1953–2002, Kronika školy měšťanské v Dačicích II., bez inv. č., s. 548–549.

⁶² TAMTÉŽ, s. 552.

⁶³ J. BISTŘICKÝ – J. BLÁHA – M. CHLÁDKOVÁ a kol., *Dějiny*, s. 280–281.

⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 281–282.

⁶⁵ Do roku 1809 patřily Dačice rodu Osteinům. Poslední potomek Jan Fridrich z Osteinu umírá bez dědiců a po něm Dačické panství připadlo příslušníku starého římského rodu Fridrichu Karlu z Dalberku. V jeho rodě zůstalo panství až do vymření rodu, tj. 1940. Za jejich působení se počátkem 19. století Dačice staly průkopníky v odborném školství a průmyslu zásluhou několika jednotlivců. František KRÍŽEK – Věra ČERNÁ, *Dačice*, Praha 1943, s. 6–7.

⁶⁶ Fridrich Egbert se narodil 29. 1. 1863 v Dačicích a zemřel 9. 3. 1914 v Dačicích. Byl synem Friedricha Ferdinanda Franze Egberta a Kunigundy (Kunhuty) v. Dalberg, rozené Vittinghoff-Schell. Měl šest sester a jednoho staršího bratra. Zasloužil se o modernizaci dačického zámku. Nechal zavést ústřední topení a elektřinu a vybudovat knihovnu a kapli. Jana BISOVÁ, *Dalbergové v českých zemích*, DVS 3, 2005, s. 34 a 40.

⁶⁷ Karolína von Raab se narodila 9. ledna 1874 v Brně a zemřela 30. listopadu 1935 v Dačicích. Otcem byl Josef rytíř von Raab a matkou Ludovika roz. von Bernhausen. TAMTÉŽ, s. 46.

⁶⁸ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

Karolina von Dalberg se narodila v roce 1874. Pocházela z Brna a její rodina příslušela k nižší šlechtě. Šlechtična původně působila jako vychovatelka v rodině Friedrichova bratra Karla Heriberta. Se svým manželem měli dva syny, a to Josefa a Johannese.⁶⁹ Starší Josef se narodil 29. dubna 1906 a mladší Johannes 21. června 1909. Fridrich Egbert zemřel v březnu 1914 a Karolina tak pečovala o své nezletilé syny sama.⁷⁰

Díky mecenášství Karolíny Dalbergové se František Křížek dostal na vysněná gymnaziální studia. Šlechtična si vybrala tři nadějně dačické chlapce a nechala je studovat na své náklady. Z jakého důvodu si vybrala právě Františka Křížka, není zcela jasné. Patrně se lze domnívat, že se zaměřila na hochy, kteří měli dobré studijní výsledky a pocházeli, dá se říct, z velmi chudých rodin. Františkův otec, který živil rodinu jako mistr klempířský, a matka, jež si přivydělávala jako služebná, si nemohli dovolit dát syna studovat a platit mu školu a bydlení v Brně. Již tak, podle slov paní Tomšů, měli velké potíže si zajistit základní potřeby k životu. Cílem baronky Dalbergové bylo, aby se z mladíků v budoucnu stali kněží.⁷¹

Proč se chlapci měli vydat právě na duchovní cestu, lze snad vysvětlit tím, že baronky druhorozený syn Johannes, který byl stejně starý jako František, měl v dětství zálibu ve hře na kněze. Matka mu také na tento popud nechala vystavět v dačickém zámeckém parku malou kapličku, která se zachovala dodnes.⁷² Karolina byla zřejmě velmi duchovně založená, a možná proto bylo jejím záměrem, když poskytla chlapcům finance na vzdělávání, aby jejich budoucí cesta směřovala do kněžského semináře.⁷³ Jistě tak na její popud František vstoupil do Mariánské středoškolské družiny v Brně. Jejich cílem bylo spojení křesťanského života se studiem, a hlavně šířit a budovat si úctu k Panně Marie.⁷⁴ Dne 8. prosince 1921 se stal členem jedné z nich. O necelý půl rok později, dne 25. května 1922, byl v brněnském chrámu Páně sv. Petra a Pavla biřmován.⁷⁵

⁶⁹ Johann Dalberg zemřel bezdětný, a to 21. dubna 1940, jako poslední člen šlechtické rodiny komořích z Wormsu, svobodných pánů z Dalbergu. Majetek dačických Dalbergů připadl Franzi Karlu princí zu Salm-Salm, jeho nejbližšímu mužskému příbuznému. V roce 1945 byl jeho majetek podle Benešových dekretů zabaven a zestátněn. TAMTÉŽ, s. 43.

⁷⁰ Dana MAREŠOVÁ, *Šlechtičny z rodu Dalbergů a silva rerum 2. poloviny 19. století*, in: *Theatrum historiae*, 2017, č. 20, s. 180.

⁷¹ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

⁷² J. BISOVÁ, *Dalbergové*, s. 43.

⁷³ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

⁷⁴ Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, [online], dostupné na <http://www.jesuit.cz/skz/>, [cit. 23. 3. 2020].

⁷⁵ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart.1, složka Osobní doklady Dr. Křížka.

Sám František však cítil, že se jeho život bude ubírat jiným směrem. Nakonec lze podotknout, že všichni chlapci vystudovali gymnázium, ale ani jeden z nich se nevydal na duchovní cestu.⁷⁶

František Křížek se ve svých jedenácti letech, tedy v roce 1920, přestěhoval do Brna, kde započal docházku na tehdejší *Českém státním gymnáziu v Brně*,⁷⁷ které dnes nese název *Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše*.

České národní hnutí na Moravě se v polovině 19. století opožďovalo od Čech zhruba o 15–20 let. Způsobovala to především německá samospráva moravských měst, která zabraňovala rozvoji českého školství.⁷⁸ Ve druhé polovině 19. století padl návrh na zřízení nižšího gymnázia v Brně s českým vyučovacím jazykem. Návrh nakonec stvrdil tehdejší císař František Josef I., a tak mohlo dojít ke vzniku Slovanského gymnázia v Brně.⁷⁹

Založení gymnázia hrálo důležitou roli při utváření české inteligence ve městě i v jeho širším okolí v poslední třetině 19. století a tento význam si udrželo i po celé minulé století. Slavnostní událost položení základního kamene proběhla roku 1867 a společně s olomouckým bylo jedním z nejstarších českých gymnázií na Moravě. Zahájení prvního školního roku proběhlo až koncem září z důvodu zajištění potřebných učebních pomůcek a ustanovení učitelského sboru apod.⁸⁰ Škola je dodnes spjata s rozvojem vědeckého i uměleckého života a byla jakýmsi předstupněm českého vysokého učení v Brně.⁸¹

Na Slovanském nižším gymnáziu byly ustanoveny čtyři třídy, kde se mělo vyučovat v českém jazyce.⁸² Přesto, že ze začátku měla škola pouze pět profesorů, probíhalo vyučování na dobré úrovni, a to zejména proto, že učitelský sbor byl tvořen především odborníky napříč vědami. Tudíž bylo nižší Slovanské gymnázium povýšeno

⁷⁶ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

⁷⁷ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka.

⁷⁸ Miloš MACKŮ – Josef KOLEJKA – Vladimír KYAS a kol., *Tradice gymnázia I. Pamětní listina*, Brno 1989, s. 10.

⁷⁹ Markéta HOLUBOVÁ, *Regionální dějiny v letech 1867–2011 a jejich aplikace do celospolečenského kontextu v projektové výuce. Význam Gymnázia na třídě Kapitána Jaroše na Brněnsku*, Brno 2012, s. 32 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, diplomová práce).

⁸⁰ M. MACKŮ – J. KOLEJKA – V. KYAS a kol., *Tradice*, s. 11.

⁸¹ Marek BLAHA, *Stručné dějiny gymnázia – česká verze*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/53>, [cit. 20. 11. 2019].

⁸² M. MACKŮ – J. KOLEJKA – V. KYAS a kol., *Tradice*, s. 11.

na vyšší.⁸³ Z velké části bylo tvořeno studenty z tehdejších příměstských obcí, a později, konkrétně od 90. let, do něj docházeli i žáci z částí Brna. Studující byli převážně syny středních rolníků a maloměstských živnostníků.⁸⁴

Během pár desítek let prošlo gymnázium nemalými změnami. Zpočátku se nacházelo v ulici Na hradbách (dnešní Rooseveltova 11 a 13), ve dvou bývalých měšťanských budovách, které město pronajalo a opravilo pro potřeby výuky.⁸⁵ Později došlo k mnohým přemístěním zejména z důvodu rostoucí kapacity studentů. Avšak hlavním problémem přesunutí byl hluk z ulice, který narušoval výuku. Hlavní budova byla postavena naproti hlučným kasárnám (dnešní Městský soud) a pod okny školy vedla pouliční koňská dráha z Králova Pole do Pisárek. Vyskytla se i celá řada jiných problémů. Proto bylo nutné najít nové prostory. Částečným řešením se stal pronájem prostorů na Starém Brně a v těchto podmínkách existovalo gymnázium sedmnáct let. V 70. letech 19. století byl zakoupen pozemek nacházející se v tehdy zasypaném Hutterově rybníce na řece Ponávce (přibližně dnešní náměstí 28. října) přitékající od Lužánek. Avšak i tato budova měla své nedostatky, jelikož parcela nebyla příliš vhodná pro svůj bažinatý terén. Proto vzešla nová žádost o lepší pozemek. Tato prosba se vyplnila roku 1883 a pro nové prostory výuky byla vybrána parcela na ulici Stromořadní. V této době byla ulice „polní“ cestou a budova školy zde stála osamocená. Postupně se však změnila na ulici s výstavními budovami. Její název byl mnohokrát měněn. Za studia Františka Křížka nesla název Legionářská, a to od roku 1919. Dnes se jmenuje, jak je patrné z názvu, Třída Kapitána Jaroše 14.⁸⁶

Vlídny vývoj tehdejšího gymnázia narušila až první světová válka, která školu připravila o budovu, do níž byla umístěna vojenská nemocnice. Chod školy byl ochromen i tím, že někteří učitelé a žáci nastoupili do vojenské služby.⁸⁷

Gymnázium po skončení válečného konfliktu a v době začátku osmiletého studia Františka Křížka, v letech 1920–1928, neslo název *České státní gymnázium v Brně*, a to od roku 1919. Zůstalo jediným českým klasickým ústavem ve městě. Po skončení první světové války zde došlo ke změnám vyučovacích předmětů. V latině, řečtině, ale i němčině došlo sice k poklesu počtu hodin, ale na rozdíl od reformovaných reálných

⁸³ TAMTÉŽ, s. 7–8 a 12.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 18.

⁸⁵ M. HOLUBOVÁ, *Regionální dějiny*, s. 33.

⁸⁶ M. MACKŮ – J. KOLEJKA – V. KYAS a kol., *Tradice*, s. 22–24.

⁸⁷ M. BLAHA, *Stručné dějiny*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/53>, [cit. 20. 11. 2019].

gymnázií se jazyky stále vyučovaly. Naopak se zvýšil počet hodin českého jazyka a matematiky a také fyziky, chemie a přírodopisu.⁸⁸ Ústav se mohl v poválečných letech pyšnit širokým sportovním vyžitím. Jako nepovinný předmět si studenti mohli zvolit šerm nebo plavání.⁸⁹

Ve studijním období Františka Křížka se na školu hlásilo dostatečné množství žáků a jejich počet neustále stoupal, přestože v té době vznikala v Brně další česká gymnázia a odborné školy.⁹⁰ Ústav byl velmi přísný i náročný z hlediska obsahu učebních osnov, ovšem dostat se sem mohli žáci ze všech sociálních vrstev. Pro sociálně znevýhodněné existovala celá řada fondů a nadací. Pro ty, kteří to nejvíce potřebovali, bylo zajištěno levnější stravování ve středoškolské jídelně či nákup učebnic. Finanční prostředky do těchto forem podpory darovali jednotlivci i instituce.⁹¹ Vyučovali zde profesori, kteří byli z hlediska odbornosti na vysoké úrovni. Působili externě na vysokých školách nebo byli vědecky a publicisticky činní.⁹²

Během svého studijního života v Brně se František seznámil se svojí budoucí ženou Marií Süssovou, která pocházela z Vídně. Z výpisu vyhledávaných absolventů Českého státního gymnázia v Brně (dnešní Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše) vyplývá, že byli budoucí manželé spolužáci. Oba měli za třídního učitele Františka Hladíka a docházeli do třídy A.⁹³ V osobních dokladech Křížka, konkrétně v dopisu, který psal zemskému velitelství v Brně, se lze dozvědět, že v roce 1933 tvořili pár již šest let. Tudíž jejich vztah započal na střední škole, v roce 1927, tedy v době, kdy docházeli do předposledního ročníku.⁹⁴

Jak je patrné, ukončením střední školy Františkova školní léta neskončila. Pokračoval na vysokou školu, a to rovněž Brně. Jelikož nešel cestou, kterou si Karolína přála, je patrné, že mu přestala platit studia. Křížek si tak musel na školu a bydlení vydělávat sám nebo s pomocí příbuzných. Není zřejmé, kdy se jejich názory rozešly a kdy začal mít František o svém životě jiné představy. Lze se domnívat, že si již na střední

⁸⁸ M. MACKŮ – J. KOLEJKA – V. KYAS a kol., *Tradice gymnázia III. Za svobodu a samostatnost*, Brno 1992, s. 8.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 10.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 13–14.

⁹¹ TAMTÉŽ, s. 14–15.

⁹² TAMTÉŽ, s. 15.

⁹³ M. BLAHA, *Seznam absolventů*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/57>, [cit. 20. 2. 2020].

⁹⁴ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, dopis zemskému vojenskému velitelství v Brně.

škole začal pokládat mnoho badatelských otázek, a to ho mohlo přivést k nastoupení na filozofickou fakultu.

II. 2. Ředitelé a učitelé

S historií brněnského gymnázia je spjata celá řada významných ředitelů a učitelů. Jmen, která by stála za zmínku, je nepočítaně. Opomenut by jistě neměl být první ředitel c. k. Slovanského gymnázia Karel Wittek (1824–1902), který školu vedl v letech 1867–1888. Z dalších důležitých osobností byly vybráni zejména ty, které jsou spojeny s osobou Františka Křížka.⁹⁵

Gymnázium na třídě Kapitána Jaroše 14 absolvoval Dr. František Kameníček. Student, profesor a posléze ředitel školy se narodil 7. prosince 1856 v Chvalkovicích na Moravě. Po dokončení střední školy studoval historii a zeměpis na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V roce 1883 se stal doktorem filozofie. Nejprve působil jako profesor na českém ženském ústavu učitelském v Praze. O něco později roku 1893, se vrátil na své gymnázium, kde učil historii. Dne 3. února 1907 byl ustanoven ředitelem školy, na níž působil až do 1. října 1923.⁹⁶ V průběhu jeho ředitelského období se mu podařilo shromáždit kvalitní pedagogické kapacity a vytvořit na škole středisko kulturního života.⁹⁷ Byl známý tím, že se stal členem mnoha zájmových a odborných organizací. Jedná se například o Českou akademii, Královskou společnost nauk, Moravský muzejní spolek či Matici moravskou. Jeho publikační činnost byla také obsáhlá, co se týče historických prací. Sedm let po jeho nástupu do funkce propukla první světová válka a přes veškerá úskalí dovedl gymnázium do osvobozené republiky. V roce 1923 odchází z ústavu. Sedm let poté, dne 23. března 1930, v Praze umírá.⁹⁸

V čase, kdy budoucí historik, numizmatik a archivář František Křížek zahájil čtvrtým rokem studium na gymnáziu, působil v čele školy profesor Ignác Vališ, a to od 1. ledna 1924. Během jeho působení se škola věnovala zejména nutným úpravám. Jeho ředitelování však brzy, v roce 1929, končí odchodem do penze.⁹⁹

⁹⁵ M. BLAHA, *Ředitelé gymnázia*, [online], dostupné <https://www.jaroska.cz/node/51>, [cit. 20. 11. 2019].

⁹⁶ TÝŽ, *František Kameníček (1907–1923)*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/75>, [cit. 20. 11. 2019].

⁹⁷ M. MACKŮ – J. KOLEJKA – V. KYAS a kol., *Tradice gymnázia III*, s. 27.

⁹⁸ M. BLAHA, *František*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/75>, [cit. 20. 11. 2019].

⁹⁹ TÝŽ, *Ignác Vališ (1924–1929)*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/74>, [cit. 20. 11. 2019].

Po celou dobu Křížíkova osmiletého studia na gymnáziu byl jeho třídní učitel František Hladík. Působil na škole od roku 1909–1928. Vyučoval především jazyky, konkrétně češtinu, latinu, řečtinu a němčinu.¹⁰⁰ S profesorem byl v kontaktu i po ukončení školy a lze se domnívat, že se spolu i nadále stýkali. Tuto skutečnost může dokládat přání k Františkovým zásnubám nalezené v jeho osobních záležitostech. Podobně mohl mít i velmi dobré vztahy s profesorem Josefem Kudelou, jehož přání k sňatku bylo taktéž objeveno.¹⁰¹ Jan Kudela učil na gymnáziu taktéž převážně jazyky v období 1922–1941. Během svého působení, v roce 1937, se stal ředitelem školy. Byl považován za významného a organizačně schopného ředitele. Bohužel v době jeho ředitelování započala 2. světová válka. Během německé okupace se zapojil do odbojové skupiny, za což byl v roce 1941 zatčen a následně převezen do koncentračního tábora v Osvětimi, kde v roce 1942 zemřel.¹⁰²

Lze se domnívat, že těmito dvěma profesory byl František ovlivněn, jelikož se na vysoké škole taktéž začal věnovat jazykům, které právě tito učitelé přednášeli.

III. František Křížek a Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Masarykova univerzita v Brně byla založena 28. ledna 1919, krátce po vzniku samostatného československého státu, na základě rozhodnutí Národního shromáždění Republiky československé.¹⁰³ Zřízení univerzity nebylo pouhým plodem revolučního okamžiku, ale předcházelo mu mnoho let snahy české společnosti o vytvoření dalšího centra národní vzdělanosti a kultury. Hlavním propagátorem těchto snah byl od osmdesátých let 19. století Tomáš Garrigue Masaryk. Právě Brno, jakožto zemské hlavní město, mělo univerzitě dát nejlepší podmínky pro její rozvoj. Zde však nastala problémová otázka. Brno bylo městem dvojjazyčným. Brněnští Němci se začali obávat o své politické pozice, které do té doby ve městě ovládali. Zřízení české univerzity by je mohlo zcela oslabit. Národní neshody došly až k tragickým pouličním střetům. Dohoda mezi Čechy a brněnskými Němci nebyla možná. Založení vysoké školy se tak mohlo uskutečnit až po pádu Rakouska-Uherska.¹⁰⁴

¹⁰⁰ TÝŽ, *Výpis vyhledaných profesorů*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/79?prijmenni=hlad%C3%ADk&jmeno=&rok1=&rok2=>, [cit. 20. 11. 2019].

¹⁰¹ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 7a, složka Korespondence Dr. Křížka, blahopřání.

¹⁰² M. BLAHA, *Josef Kudela*, [online], dostupné na <https://www.jaroska.cz/node/72>, [cit. 20. 2. 2020].

¹⁰³ L. FASORA - J. HANUŠ, *Masarykova univerzita*, s. 50.

¹⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 40–50.

Brněnská univerzita vznikla jako druhá česká univerzita a zásluhu na založení nese první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Právě po něm dostala i své jméno. Počítalo se se čtyřmi fakultami, a to filozofickou, lékařskou, právnickou a přírodovědeckou.¹⁰⁵

Brněnská filozofická fakulta byla zřízena počátkem studijního roku 1921/1922.¹⁰⁶ Ovšem nedlouho po jejím založení se uvažovalo kvůli nedostatku státních financí o jejím zrušení. Tato hrozba se naštěstí podařila zahnat díky mimořádné podpoře celé kulturní veřejnosti.¹⁰⁷ Studenti docházející na filozofickou fakultu si mohli vybírat zpravidla z několika oborů. Mezi nejdůležitější z nich patřila historie, filozofie, filologie klasická, slovanská, germánská a románská. Studenti navštěvovali i studia oborů, které v té době představovaly na univerzitě nové směry výzkumu. Jedná se například o hudební vědy, sociologii, psychologii či dějiny umění.¹⁰⁸

Po ukončení gymnazijních studií, která František Křížek zakončil maturitní zkouškou s vyznamenáním, nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity (dále FF MU) v Brně. Svá studia započal ve školním roce 1928–1929. Spolu s ním do prvního ročníku nastoupilo dalších 442 studentů.¹⁰⁹ Mezi jeho hlavní obory patřila klasická a germánská filologie a klasická a prehistorická archeologie. Dále docházel i na přednášky z dějin umění.¹¹⁰

Filologie, jak již bylo zmíněno, patřila mezi zakládající obory filozofické fakulty. Klasická filologie, kterou se zabýval Křížek, spadá dnes pod Ústav klasických studií. Počátky původního Semináře pro klasickou filologii nebyly příliš honosné, avšak s postupem času lákala nová brněnská univerzita mladé a nadějně vědce a začala se tak rozvíjet i tato disciplína. Zásluhy patří zejména profesoru, prvnímu a zpočátku jedinému akademikovi semináře, Františku Novotnému.¹¹¹ Obor, který si František Křížek vybral,

¹⁰⁵ 100 let Masarykovy univerzity, [online], dostupné na <https://muni100.cz/historie-muni> [cit. 4. 2. 2020].

¹⁰⁶ L. FASORA – J. HANUŠ, *Masarykova univerzita*, s. 46.

¹⁰⁷ Historie univerzity, [online], dostupné na <https://www.archiv.muni.cz/historie-masarykovy-univerzity/historie-univerzity/historie-univerzity>, [cit. 4. 2. 2020].

¹⁰⁸ 1919–1921: Založení univerzity a FF MU, [online], dostupné na <https://www.phil.muni.cz/o-nas/historie-fakulty>, [cit. 4. 2. 2020].

¹⁰⁹ Počty studentů MU (UJEP) od založení univerzity v roce 1919, [online], dostupné na <https://www.archiv.muni.cz/historie-masarykovy-univerzity/historie-univerzity/pocty-studentu-od-zalozeni-mu>, [cit. 5. 2. 2020].

¹¹⁰ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹¹¹ Z historie klasických studií v Brně, [online], dostupné na <https://classics.phil.muni.cz/o-nas/historie-uks>, [cit. 5. 2. 2020].

se zaměřoval především na studium klasické antiky, to znamená studium jazyka (u Františka především latiny a řečtiny), literatury a kulturně-historického kontextu starověkého Řecka a Říma.¹¹²

Velký zájem o antiku, zejména o její hmotnou kulturu, zřejmě přivedl Františka k tomu, aby si k dosavadnímu oboru přidal ještě klasickou archeologii. Obor archeologie FF MU byl založen až o několik let později, konkrétně v roce 1930. Archeologická stolice vznikla v podobě Ústavu pro prehistorii a protohistorii (dále Ústav). Prvním ředitelem Ústavu se stal profesor Eduard Šimek, který se podílel i na jeho založení.¹¹³ Studenti se učili nejen teoretickým znalostem, ale i praktickým dovednostem, jelikož toto vysokoškolské pracoviště sloužilo jako středisko archeologického bádání.¹¹⁴ Klasická archeologie se věnuje zejména antickým památkám v Řecku a Římě. Důraz klade na materiální, uměleckou a stavební kulturu antických civilizací.¹¹⁵ Františka Křížka jistě lákalo i cestování, které si díky tomuto oboru mohl splnit. Cílem tohoto studijního předmětu nebylo pouhé učení se v posluchárnách či knihovnách, ale studenti přímo navštěvovali i terén. Nejednalo se pouze o Československo, ale vysokoškolští žáci mohli vycestovat i do jiných zemí.¹¹⁶ K prohloubení studia František Křížek podnikl studijní cestu zejména po italských muzeích, a to v letech 1930, 1931 a 1932.¹¹⁷ Na svých studijních pobytech se zabýval především antickými památkami.¹¹⁸ Vědní disciplína byla založená i na zdokonalování se v jazycích, zejména latině nebo starověké řečtině.¹¹⁹

Lze konstatovat, že tato vědní disciplína ho velmi zaujala, jelikož na jejím základě, ještě před absolvováním této fakulty, předložil disertační práci. Dílo bylo z klasické a prehistorické archeologie a nese název *Římské nálezy na Moravě*. Díky této závěrečné práci byl promován s výborným prospěchem na doktora filozofie. V osmém semestru, tedy v roce 1932, na fakultě složil doktorské rigorózní zkoušky. Stal se tak

¹¹² Klasická filologie, [online], dostupné na <https://www.muni.cz/uchazeci/doktorske-studium/vyberte-si-program/16371-klasicka-filologie>, [cit. 5. 2. 2020].

¹¹³ L. FASORA – J. HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 249–250.

¹¹⁴ Eva POSPÍŠILOVÁ, *Vědecká a pedagogická činnost archeologa a historického geografa Emanuela Šimka (*1883–†1963)*, Olomouc 2017, s. 36 (Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra historie, diplomová práce).

¹¹⁵ Oddělení klasické archeologie, [online], dostupné na <https://archo-muzeo.phil.muni.cz/o-nas/oddeleni-klasicke-archeologie>, [cit. 5. 2. 2020].

¹¹⁶ Klasická archeologie, [online], dostupné na <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/24255-klasicka-archeologie>, [cit. 5. 2. 2020].

¹¹⁷ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

¹¹⁸ M. KUČEROVÁ, *František*, s. 217.

¹¹⁹ Klasická archeologie, [online], dostupné na <https://www.muni.cz/bakalarske-a-magisterske-obory/24255-klasicka-archeologie>, [cit. 5. 2. 2020].

prvním doktorem archeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Téma jeho doktorské práce ukazovalo již na obor, v němž později docílil mnoha úspěchů.¹²⁰

Jak již bylo zmíněno, na univerzitě studenti často kombinovali své studijní obory ještě s dalšími vědními oblastmi. František Křížek, co se týče nepovinných předmětů, byl posluchačem zejména dějin umění. Proč ho právě dějiny umění zaujaly? Jak je patrné, velmi se zajímal zejména o klasickou a prehistorickou archeologii¹²¹ Nepovinná přednáška, na kterou docházel, se věnovala zejména základním znalostem o uměleckých dílech na Moravě, a to o architektuře, sochařství či malířství. Jedná se o díla od pozdní antiky až do současnosti.¹²² Z jeho studijního indexu lze vysledovat, že o tento předmět začal mít zájem až poté, co byla na univerzitě zřízená samostatná archeologická katedra.¹²³

Podle Křížkovy korespondenční adresy ve svých studijních letech pobýval na ulici Bratislavská 29,¹²⁴ tudíž poblíž budovy filozofické fakulty, která se v té době nacházela v ulici Falkensteinnerova, takže to Křížek neměl příliš daleko do školy.¹²⁵

V prvním ročníku zimního, ale i letního semestru, lze považovat za hlavní studijní předmět klasické filologie Řeckou a římskou metriku vyučovanou profesorem Františkem Novotným.¹²⁶ Dalším důležitým předmětem klasické filologie byl jistě Řecký proseminář, jenž vedl profesor Karel Svoboda.¹²⁷ Lze konstatovat, že oba učitelé ho výrazně ovlivnili v jeho životě, jelikož se s nimi setkával po celou dobu svého studia na vysoké škole. Pro studenty filologie byla důležitá znalost jazyků, a proto dalším důležitým předmětem, jenž byl zahrnut nejen do osnov prvního ročníku, byl Latinský proseminář zaměřený na čtení básní. Ten byl též veden profesorem Svobodou. Za neméně

¹²⁰ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

¹²¹ TAMTĚŽ, složka Studijní index dr. Křížka, 1928–1932.

¹²² L. FASORA – J. HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 288.

¹²³ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹²⁴ TAMTĚŽ, kart. 3–7, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá).

¹²⁵ Internetová encyklopedie dějin Brna, [online], dostupné na https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_ulice&load=1425 [cit. 5. 2. 2020].

¹²⁶ František Novotný (1881–1964) považován za zakladatele brněnské klasické filologie. V roce 1929–1930 působil jako děkan FF MU a v roce 1945, po znovuotevření českých vysokých škol, jmenován prorektorem Masarykovy univerzity. L. FASORA – J. HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 318.

¹²⁷ Karel Svoboda (1888–1960) profesorem FF MU v Brně i na FF UK v Praze. Mezi jeho obory patřila klasická filologie a estetika. Taktéž se zabýval antickou estetikou, literární teorií a lingvistikou. TAMTĚŽ, s. 124.

důležitý lze považovat i další jazyk, který se vysokoškolští žáci měli naučit, a tím byla němčina. Konkrétně se zabývali německou literaturou týkající se druhé poloviny 19. století. Tento předmět měl na starosti profesor Jan Krejčí.¹²⁸ Na základě jeho uchované korespondence se lze domnívat, že s Janem Krejčím měli dobré vztahy, jelikož mu posílal přání s gratulací k uzavření sňatku. František byl dále posluchačem Historické mluvnice jazyka německého, kterou vyučoval profesor Antonín Beer.¹²⁹ Většina předmětů, na které docházel v zimním semestru, se týkala i letního. Novými předměty druhého semestru byla praktická cvičení v německé konverzaci, řecké výpravy v jazycích indoevropských či archeologická cvičení. Učitelé, s kterými se setkal již v prvním pololetí, ho nadále doprovázeli ve všech čtyřech letech jeho vysokoškolského studia.¹³⁰

Ve druhém ročníku se František setkával s novými předměty i přednášejícími, ovšem s dosud zmíněnými profesory se stýkal stále. Nadále se účastnil latinských či německých proseminářů, jak tomu bylo po celou vysokou školu, stejně tak i archeologických cvičení. Co se týče nových předmětů, za zmínku stojí Psychologie nebo Středoškolská didaktika vedená Dr. Otakarem Chlupem,¹³¹ na kterou docházel po celý rok. Lze konstatovat, že přednášky z didaktiky navštěvoval hlavně z důvodu přípravy na kariéru středoškolského učitele.¹³²

Ve třetím ročníku se opět nejvíce objevovala jména jako Novotný, Svoboda, Krejčí, Beer a Chlup. Ovšem v tomto předposledním školním roce 1930/1931 začal docházet na dějiny umění přednášené profesorem Eugenem Dostálem.¹³³ Jeho hodiny se zabývaly převážně renesancí a barokem. Jeho výuka ho nejspíše velmi zaujala, jelikož v letním semestru navštěvoval opět jeho přednášky a semináře o dějinách umění o baroku.

¹²⁸ Jan Krejčí (1868–1942) profesor FF MU zaměřený na dějiny německé literatury v letech 1920–1939. Znám jako učitel německé řeči a literatury. TAMTÉŽ, s. 263.

¹²⁹ Antonín Beer (1881–1950) profesor FF MU zabývající se zejména germánskou jazykovědou v letech 1920–1950. Děkan FF v roce 1928–1929. Považován za spoluzakladatele FF MU a brněnské germanistiky. TAMTÉŽ, s. 122–123.

¹³⁰ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹³¹ Otakar Chlup (1875–1965) pedagogický spisovatel a od roku 1923 působil jako profesor pedagogiky na FF MU. Otokar CHLUP – Josef KUBÁLEK – Jan UHER, *Pedagogická encyklopedie*. I. díl, Praha 1938, s. 508.

¹³² MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹³³ Eugen Dostál (1889–1943) od roku 1927 mimořádný a od roku 1928 řádný profesor dějiny umění na MU a v letech 1927–1943 zastával funkci ředitele Semináře dějin umění na FF MU v Brně. Lubomír SLAVÍČEK (ed.), *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008)*, Sv. 1, Praha 2016, s. 241.

I v jeho posledním školním roce 1931/1932 si nenechal ujít dějiny umění vedené Dr. Dostálem.¹³⁴

Novinkou v zimním semestru posledního, čtvrtého ročníku bylo seznámení se s profesorem Emanuelem Šimkem,¹³⁵ který ho učil nejméně třem předmětům. Setkával se s ním i v letním semestru například na hodinách Archeologie Evropy v době kamenné, Ochrana pravěkých a raně historických památek či na Seminárii pro prehistorii a protohistorii. Poslední profesor, který mohl Františka ovlivnit byl Dr. Arne Novák,¹³⁶ jenž ho vyučoval Dějiny novočeského písennictví.¹³⁷

Z jakého důvodu si mohl dovolit studium Masarykovy univerzity, lze nalézt v jeho osobních dokladech. Je zřejmé, že baronka Dalbergová již na vysokoškolská studia nepřispívala, jelikož se nevydal na duchovní cestu. Matka mu zemřela na tuberkulózu v době, kdy byl v prvním ročníku FF MU, konkrétně 12. 4. 1929, a tak si musel začít přivydělávat sám. Značné příspěvky mu především poskytovala jeho teta Antonie Svobodová, sestra jeho zesnulé matky, která v té době pobývala ve Vídni. Přispívala mu nejen na studium, ale i základní potřeby a bydlení, a to ve výši 200–300 korun měsíčně do skončení studií po dobu tří let.¹³⁸

IV. Soukromý život

Po ukončení Filozofické univerzity Masarykovy univerzity v Brně se vydal do svého prvního zaměstnání. Ve školním roce 1932/1933 započal svoji kariéru jako suplující středoškolský profesor,¹³⁹ respektive aspirant profesury, na státním reálném gymnáziu v Kyjově. Zde pravděpodobně působil pouze jeden školní rok a vyučoval latinu, češtinu a dějepis.¹⁴⁰ V následujícím školním roce pokračoval v pedagogické práci,

¹³⁴ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹³⁵ Emanuel Šimek (1883–1963) profesorem a zakladatel archeologie na FF MU. V roce 1930 založil Ústav pro protohistorii a prehistorii. L. FASORA – J. HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 249–250.

¹³⁶ Arne Novák (1880–1939) profesorem FF zaměřený na českou literaturu v letech 1920–1939. Také byl proslulým literárním kritikem a esejistou. Milan CHURÁŇ a kol., *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století II., N-Ž*, Praha 1998, s. 27.

¹³⁷ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹³⁸ TAMTÉŽ, složka Osobní doklady Dr. Křížka, dopis okresnímu doplňovacímu velitelství v Jihlavě.

¹³⁹ Suplující profesor je ten, který nemá učitelskou aprobaci vystudovanou, ale výjimečně má svěřeno na dobu přechodnou vyučovat na střední škole. Zákon 275/1919 Sb. [online], dostupné na <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/1175/1/2>, [cit. 28. 3. 2020].

¹⁴⁰ Výroční zpráva obecného českého gymnázia v Kyjově na konci školního roku 1933, Kyjov: Obecné české gymnázium, 1933, s. 2.

ale v Brně. K vyučovacím předmětům mu přibyla němčina.¹⁴¹ Ukončit první zaměstnání středoškolského pedagoga musel z důvodu nastoupení na vojenskou prezenční službu v Jihlavě, která byla již déle odkládána.¹⁴² Během kariéry vyučujícího se soustředil i na vědeckou dráhu,¹⁴³ která bude více zmíněna v následující kapitole.

Základní vojenská služba (dále ZVS) v českých zemích za první republiky byla ustanovena v roce 1920 na 14 měsíců s tím, že po jejím ukončení musel ještě každý absolvovat různá cvičení po dobu 14 týdnů. Postupně však byla prodloužena a od roku 1924–1933 se sloužilo o půl roku déle. V roce 1927 došlo k zavedení nového opatření a byly stanoveny úlevy pro živitele rodin, majitele malých a středních obchodů a živností a zemědělských usedlostí.¹⁴⁴

František byl povolán do prezenční služby již v roce 1929.¹⁴⁵ Jakožto vysokoškolskému studentovi mu byla ZVS odložena a měl ji nastoupit až po ukončení vysoké školy. Vysvětlení, proč nenastoupil po absolvování FF MU v Brně v roce 1932, lze nalézt v úlevě, která mu byla stanovena. Hlavním důvodem mohla být podpora jeho otce, kterému v té době bylo 66 let. Jelikož byl zbourán dům, v němž Křížkovi bydleli,¹⁴⁶ otec našel útočiště v chudobinci Mariánská opatrovna v Dačicích, který byl určen na podporu starých a chudých občanů města Dačice. V chudobinci dostával měsíční podporu 65 korun. Tento obnos jistě nemohl stačit, ani při nejskromnějších nárocích, na opatření základních potřeb jako výživa. Byl tedy především odkázán na podporu svého jediného syna.¹⁴⁷ Nejspíše z tohoto důvodu, mohla být Františkovi vojenská služba opět odložena.

Problémy ZVS ho však provázely i nadále, a to zejména v soukromém životě. Jak již bylo zmíněno v dřívější kapitole, s budoucí manželkou Marií Süssovou se seznámili na gymnáziu. Jejich uzavření manželství nebylo zrovna snadné, což souviselo právě s nesplněnou vojenskou prezenční službou.

¹⁴¹ Výroční zpráva čtvrté české státní reálky v Brně ve vnitřním městě za školní rok 1934, Brno: Čtvrtá česká státní reálka, 1934, s. 6.

¹⁴² MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

¹⁴³ K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 328.

¹⁴⁴ Historie základní vojenské služby v českých zemích, [online], dostupné na <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3895>, [cit. 18. 3. 2020].

¹⁴⁵ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, dopis okresnímu doplňovacímu velitelství v Jihlavě.

¹⁴⁶ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

¹⁴⁷ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, dopis zemskému vojenskému velitelství v Brně.

V roce 1933 Křížek žádal okresní doplňovací velitelství v Jihlavě o udělení povolení k sňatku, ale to bylo zamítnuto. Patrně existuje hned několik příčin, proč nechtělo vojenské velitelství dovolit to, aby se snoubenci vzali.¹⁴⁸ Jedním z důvodů, který by mohl bránit nastoupení Františka do služby, by bylo založení rodiny. Pokud by se manželům narodily dvě a více dětí, mohla by být prezenční služba opět odložena z důvodu sociálních. Dále se stát mohl obávat, že by se manželka Marie mohla domáhat výhod či si činit nároky na výživu od Československé republiky po dobu manželovy nepřítomnosti.¹⁴⁹

Po zamítnutí v Jihlavě se obrátil s prosbou na zemské vojenské velitelství v Brně o výjimečné povolení sňatku se svojí přítelkyní Marií. K uzavření manželství je vedl jeden zásadní důvod, a to hospodářský.¹⁵⁰

Ve své žádosti uvedl několik příčin, proč by měl být sňatek povolen. Prvním z nich byla podpora jeho otce. Za druhé se jednalo o splácení dluhů, kterými se František zatížil v době svých vysokoškolských studií. V té době přišel o svou matku a byl tak odkázán sám na sebe. Hlavní oporou mu v té době byla jeho teta Antonie Svobodová. Půjčka, kterou mu poskytla, byla dána pod podmínkou, že až František ukončí svá studia na FF MU v Brně, vše bude vráceno. K tomu, že mu tento majetek půjčila, nevedla jednoduchá cesta, musela ji přesvědčit její umírající sestra Marie Křížková. V roce 1933 již nebyla Antonie Svobodová schopná práce a byla dána na ošetřování v nemocnici. Později měla být odeslána na venkov na další léčení, ale neměla k tomu žádné prostředky, jelikož celé své jmění půjčila synovci. Bylo tak nutné, aby František splatil dluhy co nejrychleji.¹⁵¹

František, jakožto středoškolský učitel, neměl příliš vysoký plat, konkrétně 966 korun měsíčně, a tak si nemohl dovolit živit sám sebe, otce a splácet dluhy. František Süss, vrchní poštovní tajemník v Brně, otec jeho partnerky, mu nabídl zdarma stravu i byt v Brně, pokud se zasnoubí s jeho dcerou Marií, se kterou měl František známost již 6 let. Poté by si mohl dovolit ze svého i snoubenčina platu splácet dluhy a živit svého otce v Dačicích. Rozhodně výhodné pro budoucí manželé bylo bydlení u otce nevěsty,

¹⁴⁸ TAMTÉŽ, dopis okresnímu doplňovacímu velitelství v Jihlavě.

¹⁴⁹ Eliška VESELOVSKÁ, *Základní vojenská služba v letech 1945–2003 ve vzpomínkách pamětníků*, Brno 2011, s. 35 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, diplomová práce).

¹⁵⁰ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, dopis zemskému vojenskému velitelství v Brně.

¹⁵¹ TAMTÉŽ.

zejména proto, že v té době dojížděl do zaměstnání v Kyjově z Brna denně vlakem na dělnickou jízdenku. Měli se tak společně přestěhovat do Brna – Královo Pole, Purkyňova 44a. Dosud pobýval v bytě v ulici Bratislavská 29, který si mohl dovolit jenom díky příspěvkům od své tety. Pobyt v Kyjově by nebyl možný z finančních důvodů, jelikož by vyšel Františkovi mnohem draž a také by mu v Kyjově byly znesnadněny jeho vědecké práce.¹⁵²

Nepovolením uzavření manželství by Františkův otec zcela připadl do péče jeho domovské obce, která by nesla za neutěšených finančních poměrů toto břímě, a z jeho tety Antonie Svobodové, zahraniční příslušnice československého národa, by se stala žebračka. František v dopise dodával, že pokud jim velitelství v Brně nevyhoví, rovněž bude žít se svou přítelkyní ve společné domácnosti, avšak bez uzavření sňatku. Jeho cílem bylo, aby mohl těmto nesnázám zabránit.¹⁵³

Zemské vojenské velitelství v Brně nakonec přihlédlo k závažnosti výše zmíněných důvodů a sňatek jim výjimečně povolilo. Avšak budoucí manželé museli velitelství ujistit, že Československému státu, ani jeho armádě nevznikne žádná škoda tímto sňatkem. Otec nevěsty, jakožto státní úředník, který měl dostatečný příjem peněz, se písemně zaručil na magistrátě zemského hlavního města Brna tím, že v době Křížkovy ZVS, bude živit svou provdanou dceru, přestože i ona byla zaměstnána u státu.¹⁵⁴ Také ona byla zaměstnána jako středoškolská učitelka. Vyučovala především němčinu a latinu na střední škole *Státní československé reformní reálné gymnázium, Brno – Královo Pole*.¹⁵⁵ Marie navíc musela podepsat prohlášení, že se nebude domáhat žádných nároků na výživu od státu v době, kdy bude manžel plnit ZVS.¹⁵⁶

Nástup Křížka do služby byl tedy až o další čtyři roky později, konkrétně 1. října 1936 a ukončil ji 28. srpna 1938.¹⁵⁷ Dne 26. 12. 1935 mu zemřel otec v Dačicích, a tak už neměl nejspíše žádný důvod ZVS dále odkládat.¹⁵⁸ V době, kdy byl Křížek povolán, trvala ZVS stále 14 měsíců. Jelikož jeho domovská příslušnost patřila do Dačic, jeho

¹⁵² TAMTÉŽ.

¹⁵³ TAMTÉŽ.

¹⁵⁴ TAMTÉŽ.

¹⁵⁵ České státní reformní reálné gymnázium, Brno-Královo Pole, [online], dostupné na https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_skoly&load=17, [cit. 28. 3. 2020].

¹⁵⁶ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, dopis zemskému vojenskému velitelství v Brně.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, životopisný nástin.

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, kart. 9, složka Materiály k rodokmenu rodu Křížků, Křížkové rod.

domovské doplňovací okresní velitelství bylo v Jihlavě.¹⁵⁹ Ve vojenské službě dosáhl hodnosti podporučíka prezenční služby s platností od 1. ledna 1938.¹⁶⁰ Po skončení vojenské prezenční služby se opět přestěhoval do Brna, kde dále bydlel až do smrti se svojí ženou v bytě Královo Pole, Purkyňova 44a.¹⁶¹

V. Středoškolským profesorem a vědcem do roku 1948

Po návratu z prezenční služby opět navázal na své první zaměstnání. Dne 1. září 1938 nastoupil jako suplující státní profesor v Brně¹⁶² na tehdejší *III. státním československém gymnáziu*.¹⁶³ Počátkem školního roku 1938/1939 došlo k vyhlášení všeobecné mobilizace a mnoho škol muselo poskytnout ubytování československé armádě. Začalo se vyučovat pouze ve vybraných školách a tím pomalu docházelo k propuštění učitelů.¹⁶⁴ František byl propuštěn krátce před vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava, tedy počátkem února 1939. V této době byla většina suplujících učitelů zbavena svých míst.¹⁶⁵ Nejednalo se pouze o suplující profesory, ale propuštěni byli i řádní učitelé, například ti, kteří neměli dostatečnou znalost německého jazyka.¹⁶⁶ Nakrátko poté ho školní správa opět povolala k vyučování, a tak nadále zůstal u stejné práce.¹⁶⁷ Lze se domnívat, že ho škola chtěla zpět díky jeho odborné znalosti němčiny, která v té době představovala jeden z hlavních vyučovacích předmětů.¹⁶⁸ Jako středoškolský profesor působil až do konce 2. světové války.¹⁶⁹

Během své učitelské dráhy se souběžně věnoval i vědecké práci a vlastní pílí se vypracoval na specialistu v oblasti archeologie¹⁷⁰ a numizmatiky¹⁷¹ římského období.¹⁷²

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, určovací lístek pro důstojníka.

¹⁶⁰ TAMTÉŽ, životopisný nástin.

¹⁶¹ TAMTÉŽ, kart. 3–7, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá).

¹⁶² Výroční zpráva čtvrté české státní reálky v Brně ve vnitřním městě za školní rok 1934, Brno: Čtvrtá česká státní reálka, 1939, s. 8.

¹⁶³ Gymnázium Dr. Zdeňka Nejedlého, [online], dostupné na https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_skoly&load=1559, [cit. 28. 3. 2020].

¹⁶⁴ Michal VANĚČEK, *České školy v období Protektorátu*, Praha 2015, s. 32 (Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, rigorózní práce).

¹⁶⁵ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

¹⁶⁶ Jan FRŮHBAUER, *Školský systém v období Protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2018, s. 22 (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, bakalářská práce).

¹⁶⁷ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady dr. Křížka, dopis zemskému úřadu v Brně.

¹⁶⁸ J. FRŮHBAUER, *Školský systém*, s. 20.

¹⁶⁹ M. KUČEROVÁ, *František*, s. 216.

¹⁷⁰ Viz bibliografie prací Františka Křížka z let 1933–1948.

¹⁷¹ TAMTÉŽ.

¹⁷² K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 328.

Vývoj české archeologie v meziválečném období se soustřeďoval na pravěk. Pojmy archeologie a prehistorie víceméně splývaly. Na Moravě se badatelé zabývali především paleolitem. Mezi nejvýznamnějšího představitele lze s jistotou zařadit přírodovědce Karla Absolona¹⁷³ či archeologa a historika Josefa Skutila.¹⁷⁴ V Čechách se paleolitu věnovali méně, avšak jistý zájem projevovali pracovníci na pražské německé univerzitě.¹⁷⁵

Raně středověká archeologie, ve 20. století označována jako slovanská, pokračovala výzkumem pohřebišť a hradišť. V klasické archeologii se začali badatelé zabývat památkami římských zásahů na našem území.¹⁷⁶ Nutno zmínit alespoň jméno odborníka na Římskou říši, historika a numizmatika, Josefa Dobiáše.¹⁷⁷

V roce 1919 došlo ke zřízení Státního archeologického ústavu v Praze. Tím vznikla možnost profesionálního uplatnění archeologů, přestože se nejednalo o teoretické pracoviště, nýbrž o záchranný výzkum. Významným představitelem, jenž reprezentoval Moravu a Slezsko, byl Innocenc Ladislav Červinka.¹⁷⁸ Za Protektorátu Čechy a Morava byla otevřena i pobočka ústavu v Brně. Pro Moravu však byla důležitá instituce Moravského zemského muzea v Brně (dále MZM), kde začalo působit pravěké oddělení, které vedl již zmiňovaný I. L. Červinka a J. Skutil. Zlomové bylo, když zde K. Absolon vytvořil pracoviště zaměřené na pleistocén a paleolit¹⁷⁹ (později ústav Anthropos).¹⁸⁰

Po 1. světové válce rostla profesionalizace i u amatérských badatelů, zejména regionálních. Na Moravě se jednalo právě o Františka Křížka. Mnozí z nich měli značný podíl na tvorbě a činnosti archeologických společností. Jednalo se o korporace, které

¹⁷³ Karel Absolon (1877–1960) geografem, zoologem, paleontologem a archeologem. Od roku 1907–1938 pracoval v MZM v Brně v zoologické a paleontologickém oddělení, z něhož v roce 1919 vyčlenil oddělení pro paleolitickou laboratoř. Lze ho považovat za jednoho z velkých postav evropské archeologie první poloviny 20. století. TAMTÉŽ, s. 49.

¹⁷⁴ Josef Skutil (1904–1965) jeden z prvních odborně školených paleolitiků, který pracoval od roku 1929–1948 v MZM v Brně. Od roku 1937 působil jako přednosta pravěkého oddělení. TAMTÉŽ, s. 511.

¹⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 25.

¹⁷⁶ TAMTÉŽ.

¹⁷⁷ Josef Dobiáš (1888–1972) soustředil se na starověké dějiny ve vztahu k českým zemím a Podunají v době Římské říše, především v době markomanských válek na základě písemných i numizmatických pramenů. TAMTÉŽ, s. 133.

¹⁷⁸ Innocenc Ladislav Červinka (1869–1952) zeměměřičem, sběratelem a archeologem. TAMTÉŽ, s. 119.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 26.

¹⁸⁰ Anthropos je sbírka cenných poznatků z archeologie, antropologie a dalších oborů a je součástí Moravského zemského muzea v Brně. Založení Anthroposu je spojeno s K. Absolonom. Jeho počátky spadají do roku 1928, kdy na brněnském výstavišti v pavilonu Člověk a jeho rod Absolon předložil nálezy z nejstaršího období vývoje člověka. Po 2. světové válce musel být zrušen, ale později byl znovu obnoven a funguje dodnes. Ústav Anthropos, [online], dostupné na <http://www.mzm.cz/chvala-sberatelstvi/>, [cit. 28. 3. 2020].

vydávaly časopisy jako *Pravěk*, *Památky archeologické*, *Obzor prehistorický* či německý časopis *Sudeta*.¹⁸¹

V době, kdy František zjistil, že má být propuštěn z gymnázia, si hledal nové zaměstnání, a to u zemského muzea jako pomocník profesora Karla Absolona u Anthroposu. V tomto období již mohl být Křížek poměrně znám v oblasti archeologie i numizmatiky kvůli svým článkům v časopisech. Při podání žádosti předložil čtyři dokumenty. Jednalo se o životopisný nástin a tři zveřejněné články v archeologických časopisech: *Merovejský hrob z Mistřína u Kyjova*,¹⁸² *K datování římské stanice na mušovském Burgstallu*¹⁸³ a *Limes Romanus na Žitném ostrově*.¹⁸⁴ Podle záznamu z pohovoru, který je uložen v osobních dokladech Křížka, vyplynulo, že jeho zájem se týkal hlavně účasti na správě sbírek oddělení moravského pravěku, nikoliv na Anthroposu. Později se dostavil znovu s tím, že ho školní správa opět povolala, a tak zůstala jeho původní přihláška bezpředmětná.¹⁸⁵

Zabýval se především římskou provinciální archeologií. Byl znalcem římských lamp, keramiky, římského limitu a dalších oborů.¹⁸⁶ U římských lamp či keramiky se patrně projevil jeho zájem o dějiny umění, na jejichž nepovinné semináře a přednášky docházel na vysoké škole. V hodinách dějin umění se zabývali architekturou, malířstvím nebo sochařstvím od nejstarších civilizací.¹⁸⁷ První z publikovaných prací se týkala římských lamp. Publikoval ji v roce 1933 s názvem *Římská lampa z Orosky*.¹⁸⁸ Ovšem ostatní díla na dané téma zůstala většinou pouze v rukopise.¹⁸⁹

Velkou pozornost věnoval obzvláště Římské říši. Na její problematiku byl odborníkem již zmíněny J. Dobiáš. Publikoval mnoho článků, které mohly Františka zaujmout tak, že se tomu později chtěl také věnovat. Je pravděpodobné, že se již v této době mohl znát s J. Dobiášem, jelikož při bádání o limes Romanus mohlo dojít mezi badateli k výměně dosud nalezených poznatků.¹⁹⁰ Dále se stejným okruhem obíral i E.

¹⁸¹ K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 26–27.

¹⁸² F. KRÍŽEK, *Merovejský hrob z Mistřína u Kyjova*, *Památky archeologické* 39, 1933, s. 75–77.

¹⁸³ TÝŽ, *K datování římské stanice na mušovském Burgstallu*, *Příroda* 28, 1935, s. 295–302.

¹⁸⁴ TÝŽ, *Limes Romanus na Žitném ostrově*, *Bratislava* 10, 1936, s. 418–432.; MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

¹⁸⁵ TAMTÉŽ, *Záznam – Zemské muzeum v Brně*.

¹⁸⁶ K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 328.

¹⁸⁷ L. FASORA – J. HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 288.

¹⁸⁸ F. KRÍŽEK, *Římská lampa z Orosky*, *Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 25, 1933, s. 45–49.

¹⁸⁹ J. BOUZEK, *František*, s. 48.

¹⁹⁰ K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 133.

Šimek¹⁹¹ a V. Groh.¹⁹² S E. Šimkem se osobně znal ze svých vysokoškolských studií, jelikož byl jeho vyučující profesor na fakultě.¹⁹³ V roce 1930 vyšla publikace Šimka zabývající se problémem římských hranic na československém úseku limitu. Na něj navázalo mnoho badatelů, včetně Křížka. Tím začalo poměrně dlouhé období, v němž se vědci zabývali touto problematikou. Lze se domnívat, že právě Šimek ho přivedl ke zkoumání problematiky rozsáhlé římské říše.¹⁹⁴ Mezi jeho první významné články k tomuto tématu patřily *K římskému milníku z Biskupic*¹⁹⁵ a *Limes Romanus na Žitném ostrově*.¹⁹⁶ Tímto obdobím byl patrně velmi zaujatý již na vysoké škole a hodlal v tom nadále pokračovat. Podle I. Koucké se Křížek osobně znal i s V. Grohem.¹⁹⁷ Nelze opomenout ani Vojtěcha Ondroucha, významného badatele zaměřeného na rané dějiny našeho území, který byl nejen historikem, ale i archeologem a numizmatikem.¹⁹⁸ Na základě uchované korespondence je patrné, že s V. Ondrouchem se znal velmi důvěrně již od roku 1933. Psali si nejen jako badatelé, ale i jako dobří přátelé.¹⁹⁹

Roku 1936 došlo ke zřízení Komise pro limes Romanus v Československu, která se v červnu ustanovila v Bratislavě. Na jejím založení měl velký podíl V. Ondrouch. Jednalo se o nové středisko, které kladlo důraz na studium styku našich zemí s antickým římským impériem. Úkolem Komise bylo bádát po památkách v Čechách a na Moravě, které zde zůstaly po Římanech, a také udržovat spojení s podobně specializovanými zahraničními středisky.²⁰⁰ V době, kdy docházelo ke zřizování komise pro studium římského limitu, byl František jmenován jejím členem.²⁰¹

František svou vědeckou činnost navíc doplňoval výjezdy do zahraničí. Pro archeology či klasické filology mnohdy znamenalo setkání s italským prostorem jedinečnou příležitost, jak doplnit svůj výzkum o přímou zkušenost s originály. Jak již

¹⁹¹ Oldřich PELIKÁN, *Hranice římského impéria na Malém Dunaji*, Listy filologické 101, 1978, č. 4, s. 213.

¹⁹² K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s.195.

¹⁹³ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

¹⁹⁴ O. PELIKÁN, *Hranice*, s. 213–220.

¹⁹⁵ F. KRÍŽEK, *K římskému milníku z Biskupic*, Sborník matice slovenskej 13, 1935, 341–346.

¹⁹⁶ TÝŽ, *Limes*.

¹⁹⁷ Ivana KOUCKÁ, *Studijní pobyty badatelů o antice v československém ústavu historickém v Římě v letech 1923–1942*, Jihočeský sborník historický 81, 2012 – Supplementum 4, s. 289.

¹⁹⁸ O. PELIKÁN, *Za Vojtěchem Ondrouchem*, Listy filologické 87, 1964, č. 1, s. 147.

¹⁹⁹ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 7a, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá).

²⁰⁰ Vojtěch ONDROUCH, *Komise pro limes Romanus v Československu*, ČČH 42, 1936, s. 625.

²⁰¹ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

bylo zmíněno v předešlé kapitole, během školy podnikal studijní cesty po různých muzeích, a i nadále v tom chtěl pokračovat. V roce 1935 se ucházel o stipendium u Komise Československého ústavu historického v Římě. Ta mohla navrhnout vážné zájemce o vědeckou práci v Římě a Itálii v oborech, které podporovala. Jednalo se o historiky starověku, klasické filology a klasické archeology. Komise fungovala v letech 1923, kdy byla založena, do roku 1942, kdy byla její činnost pozastavena. Během této doby se v Římě vystřídalo mnoho českých badatelů, mezi kterými chtěl být i František. Ten však takové štěstí neměl.²⁰²

Studijní pobyty byly financovány zejména pro univerzitní docenty či asistenty, kteří měli již určité výsledky vědecké činnosti. Navíc v letech, kdy žádost předložil, udělovala Komise stipendia z rozpočtu Československého ústavu historického pouze na pokračování v pracích na základních úkolech ústavu. Přesto žádost podal 14. května 1935. Jeho připravovanou studií bylo zpracování industrií římských erotických lamp, což mohl ideálně uskutečnit jejich rozbořem v muzeích v Římě a Neapoli. Komise se obrátila s prosbou na profesora F. Groha, který byl zástupcem klasických studií v Komisi. Dále na profesora V. Groha z FF MU a profesora A. Salače z FF Univerzity Karlovy, kteří měli rozhodnout o jeho osudu. Zatímco V. Groh žadatele osobně znal a pozitivně ho posoudil, F. Groh podal negativní posudek. Podle něj neměl dostatečnou vědeckou znalost. Na podzim téhož roku bylo rozhodnuto a František musel podniknout cestu na své vlastní náklady.²⁰³

V roce 1935 podnikl navíc i cesty po muzeích v Německu a Rakousku. V roce 1936 projel limitní území Československa, aby poznal poměry na našich římských nalezištích.²⁰⁴ Jelikož se v této době živil jako středoškolský suplující profesor, není zcela jasné, zda si cesty financoval sám, anebo s pomocí svého tchána.

V neposlední řadě se v oboru archeologie věnoval velmi kvalitnímu keramickému materiálu s červeným zbarvením a lesklým povrchem zvanému terra sigillata (dále TS). Stěny této keramiky byly hustě zdobeny reliéfně provedenými obrazy a mají římský původ, nebo pocházejí z římských provincií na území Moravy. Je jim věnována celá řada

²⁰² I. KOUČKÁ, *Studijní pobyty*, s. 275–277.

²⁰³ TAMTÉŽ, s. 277 a 288–290.

²⁰⁴ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní doklady Dr. Křížka, životopisný nástin.

prací, včetně Františkovy.²⁰⁵ Ve třicátých letech byla Křížkova činnost, co se týče nejen publikací, velmi pestrá.

Ještě před vypuknutím 2. světové války se pokusil získat titul docenta na Univerzitě Komenského (dále UK) v Bratislavě.²⁰⁶ Podobně jako v Brně, tak i v Bratislavě vznikla v roce 1919 první univerzita, která měla mimořádný význam pro rozvoj kultury, vědy a vzdělanosti na Slovensku. Filozofická fakulta na ní zahájila svoji činnost jako třetí z fakult, a to v roce 1921. Zpočátku na fakultách působili převážně čeští profesori.²⁰⁷ Počátky archeologie na FF UK jsou spojeny s předválečným českým absolventem Janem Eisnerem,²⁰⁸ který zde v roce 1930 založil archeologický seminář. Po něm přebírá vedení opět český profesor V. Ondrouch.²⁰⁹

Titul chtěl Křížek získat na základě zpracování veškeré slovenské známé keramiky z římské doby. Téma, které by mu mohlo stačit na disertaci, mu doporučil jeho přítel Ondrouch.²¹⁰ Z jakého důvodu předložil habilitační práci *Terra sigillata in der Slowakei*²¹¹ na univerzitě v Bratislavě a nikoli na Masarykově univerzitě v Brně, si lze následovně vysvětlit. Z korespondence s J. Eisnerem vyplynulo, že schválení habilitace na zdejší univerzitě by mu možná mohlo umožnit vykonávat univerzitní kariéru na Slovensku, o což se nejspíše snažil.²¹² Výhodou pro něj navíc bylo, že v daném oboru měl své známé. V dopise z roku 1939 Eisner uvádí, čím má habilitační žádost doložit. Jednalo se o křestní list, státní občanství, maturitní vysvědčení, doktorský diplom, přehled dosud vypracovaných vědeckých prací, životopis a habilitační spis. Dále uváděl, že by bylo nejlepší, kdyby žádost poslal co nejdříve.²¹³ Bohužel jeho snaha o docenturu byla načasována v nepříznivou dobu.²¹⁴ Lze se domnívat, že kdyby stihl práci podat ještě před vyhlášením autonomie Slovenska, v roce 1938, titul by získal.

²⁰⁵ Vladimír SAKAŘ, *Terra sigillata v českých nálezích*, Památky archeologické 47, 1956, č. 1, s. 52.

²⁰⁶ J. BOUZEK, *František*, s. 48.

²⁰⁷ História, [online], dostupné na <https://fphil.uniba.sk/o-fakulte/historia/>, [cit. 3. 4. 2020].

²⁰⁸ Jan Eisner (1885–1967) archeolog, mimořádný (1929) a řádný profesor (1934) na UK v Bratislavě. V roce 1939–1945 působil v Čechách, poté opět na Slovensku, kde byl jmenován řádným profesorem všeobecné prehistorické archeologie na FF UK. K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 156–157.

²⁰⁹ Katedra archeologie, [online], dostupné, <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/katedra-archeologie/>, [cit. 3. 4. 2020].

²¹⁰ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 7a, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá), dopis Ondrouch.

²¹¹ F. KRÍŽEK, *Terra sigillata in der Slowakei*, Brno 1939.

²¹² MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 7a, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá), dopis Eisner.

²¹³ TAMTÉŽ.

²¹⁴ M. HRADIL, *Numismatik*, s. 123.

Základem poznání nálezů TS ve slovenském prostředí byla právě studie Františka, na kterou poté navázali další badatelé.²¹⁵ Další přínosnější publikace na toto téma vydával v pozdějším období.²¹⁶

Zejména na počátku 19. století začali archeologové věnovat větší pozornost římským mincím. Badatelé působící na Moravě si uvědomili, že nálezy těchto mincí mohou být důležité pro poznání styků mezi římským impériem a zeměmi, které se rozprostírají na této straně Dunaje.²¹⁷ Mezi nejvýznamnější moravskou lokalitu, kterou ve svých pracích zmínil skoro každý autor, jenž se zabýval problematikou římské říše, lze s jistotou zařadit oblast okolí Mušova. Jedná se o území s doloženou přítomností římského vojska. Ještě významnější je poloha Mušov-Burgstall (dnes nazývána Mušov-Hradisko).²¹⁸

Na přelomu 19. a 20. století byl pro Moravu důležitý především I. L. Červinka, zabývající se římskými mincemi. Byl též zastáncem Římanů na Moravě, převážně na území Mušov-Burgstall. Mezi jeho hlavní práce, které přispěly k problematice mincí, lze považovat třídílný článek *Mince římské na Moravě nalezené*.²¹⁹ V meziválečném období se čistě moravskými nálezy zabýval Josef Skutil. Napsal práci,²²⁰ která znamenala významný pokrok v bádání o římských mincích na Moravě.²²¹

Numizmatika patřila mezi Františkův další koníček. O ní lze s jistotou říct, že ho velmi naplňovala. Z rozhovoru s jeho kolegyní paní Tomšů, vyplynulo, že měl sbírku mincí značné hodnoty. Věnoval se zejména studiu počátku římského mincovnictví, soupisu nálezů římských mincí, mincím z Mušova a jejich dataci. Již dříve od jiných autorů²²² vyšel článek o starožitnostech nalezených na Moravě, avšak v něm byly rozebrány pouze záznamy o nalezených mincích. S tím se František nespokojil a snažil

²¹⁵ Jakub HALAMA, *Terra sigillata z Čech v kontextu evropského barbarika*, Praha 2018, s. 8.

²¹⁶ K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 328.

²¹⁷ Karel ČERNOHORSKÝ, *Zapomenuté nálezy římských mincí na Moravě z konce 18. a počátku 19. století*, Památky archeologické 47, 1956, s. 70.

²¹⁸ Jakub MRAZ, *Vývoj bádání o římských památkách na Moravě (1918–1976)*, Olomouc 2013, s. 46 (Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, bakalářská diplomová práce).

²¹⁹ Innocenc Ladislav ČERVINKA, *Mince římské na Moravě nalezené I*, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (dále ČVSMO) 10, 1893, s. 68–70.; Týž: *Římské mince na Moravě nalezené II*, ČVSMO 10, 1893, s. 113–115.; Týž: *Římské mince na Moravě nalezené III*, ČVSMO 10, 1893, s. 161–164.

²²⁰ Josef SKUTIL, *Soupis antických mincí nalezených na Moravě*, Numizmatický časopis československý 3, 1927, s. 113–171.

²²¹ J. MRÁZ, *Vývoj*, s. 21–23.

²²² Zejména práce od Jana Kniese publikovaná roku 1893 *O římských starožitnostech na Moravě nalezených*. Autor nalezenou minci pouze popsal a interpretaci se nezabýval. TAMTÉŽ, s. 14.

se jít hlouběji. Vzal si tak za úkol, že mince přímo identifikuje s dochovanými starožitnostmi. Jelikož měl velmi dobré znalosti o numizmatice, kritika a hodnocení pro něj nebyly problém.²²³

Své studie publikoval v prestižním *Numizmatickém časopise československém* (dále NČČ). V roce 1933 vydal *Příspěvky k soupisu antických mincí nalezených na Moravě*,²²⁴ čímž navázal na zmíněnou práci J. Skutila.

V témže roce publikoval *Nález římských mincí na mušovském Burgstallu*,²²⁵ kde zdůraznil význam této stanice. S tím souvisí i článek vydaný v roce 1935 v časopise *Příroda*, který nese název *K datování římské stanice na mušovském Burgstallu*.²²⁶ Se stejným tématem pokračoval i v době Protektorátu Čechy a Morava. V roce 1941 vydal studii *Římské mince z Mušova*.²²⁷ Zejména tento článek, ale i ty předchozí, ve kterých se zabýval Mušovem, přispěl k vyvrácení teze, že stanice vznikla v období markomanských válek, tedy konkrétně v letech 166–180 n. l.²²⁸ Křížek se na základě rozboru keramiky a dalších nálezů domníval, že římská stanice na mušovském Burgstallu byla vybudována již počátkem 2. století n. l.²²⁹ S čím ale souhlasil, bylo to, že největšího rozkvětu dosáhla stanice za markomanských válek.²³⁰

Po skončení 2. světové války publikoval článek *Poznámky k soupisu a zpracování nálezů římských mincí na Moravě*.²³¹ V práci zmiňuje vývoj numizmatiky na Moravě a uvádí její nejvýznamnější autory. Dále kritizuje její dosavadní stav a uvádí zásady pro budoucí zpracování římských mincí na Moravě.²³²

V pozdějším období se začal zabývat i obecnou problematikou římských mincí či problematikou mincovnictví olomouckých biskupů. Publikoval mnoho samostatných článků a později i monografií, ale to až v době, kam bakalářská práce nezasahuje.²³³

²²³ K. ČERNOHORSKÝ, *Zapomenuté nálezy*, s. 70.

²²⁴ F. KŘÍŽEK, *Příspěvky k soupisu antických mincí nalezených na Moravě*, NČČ 9, 1933, s. 32–44.

²²⁵ TÝŽ, *Nález římských mincí na mušovském Burgstallu*, NČČ 9, 1933, s. 89–91.

²²⁶ TÝŽ, *K datování*.

²²⁷ TÝŽ, *Římské mince z Mušova*, Numizmatický časopis 16–17, 1941, s. 13–16.

²²⁸ J. MRÁZ, *Vývoj*, s. 23–24.

²²⁹ K. ČERNOHORSKÝ, *Zapomenuté nálezy*, s. 70–72 a 84.

²³⁰ J. MRÁZ, *Vývoj*, s. 65.

²³¹ F. KŘÍŽEK, *Poznámky k soupisu a zpracování nálezů římských mincí na Moravě*, Časopis zemského muzea v Brně 33, 1946, s. 158–170.

²³² J. MRÁZ, *Vývoj*, s. 25.

²³³ Zdeněk PETRÁŇ – Pavel RADOMĚŘSKÝ, *Encyklopedie české numizmatiky*, Praha 1996, s. 166.

Těsně po ukončení 2. světové války změnil své zaměstnání a začal pracovat jako přednosta numizmatického oddělení a ředitel Zemského (Moravského) muzea v Brně. Od příchodu okupačních vojsk v roce 1939 se vedení MZM se ujal německý politik, který nechal veškeré sbírky, které se zde nacházely, uzamknout. Jeho hlavní snaha byla přetvořit muzeum v čistě německý ústav. Roku 1945, kdy došlo k osvobození republiky, došlo zároveň k obnovení provozu muzea.²³⁴ Zjistilo se, že numizmatická sbírka je natolik rozsáhlá, že je třeba vytvořit samostatné oddělení s odborným kustodem. Na doporučení dr. Gustava Skalského,²³⁵ jenž v té době působil jako ředitel Národního muzea, byl zvolen František Křížek. Na Moravě tak vzniklo první numizmatické badatelské a vědecké centrum.²³⁶

V této době již František značně přispíval svými cennými příspěvky o numizmatice a dr. Skalský v něm viděl někoho, kdo Zemské muzeum v Brně povznese. Lze se domnívat, že se i tak stalo. Morava se stala první z českých zemí, kde byla zřízena samostatná antická sbírka starožitností, která byla součástí muzea. Vznikla na Křížkův návrh a na jejím budování a vedení se sám podílel.²³⁷ Do této doby bylo Československo jediným státem v Evropě, kde nebyla žádná veřejná speciální sbírka řeckých a římských památek.²³⁸

Rok 1948 se stal osudným nejen pro celou republiku, ale i samotné muzeum. Na sklonku února tohoto roku byl ustanoven Akční výbor (dále AV) Národní fronty, který přinutil řadu odborníků pracujících v muzeu k odchodu.²³⁹ To zasáhlo i Františka, který byl na zákrok AV donucen instituci opustit.²⁴⁰ Podle jeho životopisu uloženého v MMD v Dačicích vedl numizmatické oddělení Moravského zemského muzea v Brně téměř tři roky (září 1945–březen 1948).²⁴¹ Avšak podle výroční zprávy numizmatického oddělení MZM v Brně byl již v roce 1947 František mimo službu.²⁴² Nelze tedy konstatovat, která informace je přesná. Podle historika a numizmatika Miroslava Hradila, jenž o něm napsal

²³⁴ Lucie SUŠILOVÁ, *Vývoj sbírek Moravského zemského muzea mezi lety 1945–1948–1951*, Brno 2019, s. 8–9 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, bakalářská diplomová zpráva).

²³⁵ Gustav Skalský (1891–1956) rodák z Velké Lhoty u Dačic. Považován za zakladatel české moderní a historicky zaměřené numizmatiky. K. SKLENÁŘ, *Biografický slovník*, s. 506.

²³⁶ Pavla OBROVSKÁ, *Moravské zemské muzeum v letech 1945–1948*, Brno 2007, s. 35–36 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, diplomová práce).

²³⁷ M. KUČEROVÁ, *František*, s. 216.

²³⁸ *Zřízení antické sbírky v Brně*, Národní obroda 1, 1945, č. 170, s. 3.

²³⁹ L. SUŠILOVÁ, *Vývoj*, s. 9.

²⁴⁰ MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 4, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá), curriculum vitae.

²⁴¹ TAMTÉŽ.

²⁴² L. SUŠILOVÁ, *Vývoj*, s. 28.

článek do *Numizmatických listů*, František doplatil na svůj křesťanský světový názor, kvůli kterému byl krajně nepohodlný totalitnímu režimu. Po těchto osudových událostech se jeho život začal ubírat zpátky do rodných Dačic, kde se nejprve uchýlil jako archivář a později v letech 1960–1975 byl jmenován ředitelem tamního Městského muzea.²⁴³

Pravdou však zůstává, že tento návrat zřejmě nebyl pro Františka Křížka výraznou prohrou. O rodné město se zajímal po celou dobu, již od ukončení studií napsal mnoho prací zaměřených na dějiny Dačic. Lze se domnívat, že jeho největší práce týkající se Dačicka jsou dvě publikace, které vydal v období 2. světové války a dodnes jsou stále využívány. První z nich nese název *Dačický listinář*,²⁴⁴ který uveřejnil v roce 1941. Jedná se o pramen, který je zaměřen zejména na archivní materiály ve vztahu k historii města Dačic. Ve druhé práci nazvané *Dačice*²⁴⁵ se zajímal zejména o popis významných dačických památek. Vydal ji o dva roky později, tedy v roce 1943, a to ve spolupráci s paní Věrou Černou.²⁴⁶

Přestože druhou polovinu svého života strávil většinou v Dačicích, jeho trvalé bydliště bylo stále v Brně, kde žil se svou ženou. Manželku Marii přežil o několik desítek let a jelikož spolu neměli žádné děti, veškerý svůj majetek chtěl odkázat městu Dačice. Zde se věnoval práci v muzeu a galerii, která ho zřejmě velmi naplňovala. Tímto činem požadoval od města jistou záruku, že se postarají o hrob jeho rodičů, kteří byli uloženi na dačickém hřbitově. Z rozhovoru s paní Věrou Tomšů, která pana Františka Křížka osobně znala, jelikož byla jeho jedinou spolupracovnicí několik let, vyplývá, že na sklonku života si našel družku, s kterou sice nesdíleli domácnost, ale několik let se navštěvovali. Jeho úmysl darovat majetek Dačicím přítelkyně změnila a většinu jeho sbírek mincí a originálních obrazů nakonec připsal jí. Dačickému muzeu tak zbyla převážně listinná pozůstalost včetně konceptů odborných děl.²⁴⁷

²⁴³ M. KUČEROVÁ, *František*, s. 216.

²⁴⁴ F. KŘÍŽEK (ed.), *Dačický listinář*, Dačice 1941.

²⁴⁵ F. KŘÍŽEK – V. ČERNÁ, *Dačice*, Praha 1943.

²⁴⁶ M. KUČEROVÁ, *František*, s. 216.

²⁴⁷ Rozhovor s Věrou Tomšů vedený 10. února 2020.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo v několika kapitolách nastínit životní příběh učitele, klasického archeologa, numizmatika, ale také obyčejného člověka, který s plným vědomím a rozumem prožil neklidné a válkami protknuté 20. století. Doba, ve které žil mu byla osudná, a nakonec ho opět přivedla do rodného města, ze kterého v mládí odešel na studia. Významný mezník jeho života byl rok 1948, čímž předkládaná práce končí.

Příběh Františka Křížka se začal psát 6. března 1909 v Dačicích na Jindřichohradecku. Po základní škole, kterou navštěvoval ve svém rodišti, mu bylo umožněno pokračovat na vysněná gymnazijní studia. Jelikož se narodil do chudé rodiny, rodiče si nemohli dovolit dát syna studovat a platit mu školu a bydlení. Díky mecenášství baronky Karolíny Dalbergové mu však bylo umožněno dostat se na České státní gymnázium v Brně. Vybrala si nadějného dačického chlapce a nechala ho studovat na své náklady, patrně z důvodu dobrých studijních výsledků. Cílem Karolíny však bylo, aby se z něj v budoucnu stal kněz. Sám František však cítil, že se jeho život bude ubírat jiným směrem. Po osmi letech tamních studií, které absolvoval v roce 1928 maturitní zkouškou s vyznamenáním, jeho školní léta neskončila a dále pokračoval ve studiích na vysoké škole, na kterou nastoupil taktéž v moravské metropoli. Jelikož nešel cestou, kterou si Karolína přála, je patrné, že mu přestala platit studia, a tak si Křížek musel na školu a bydlení vydělávat sám nebo s pomocí příbuzných. Na střední škole se začal patrně pokládat mnoho badatelských otázek, což ho mohlo přivést k nastoupení na filozofickou fakultu. Tímto se názory Františka a Karolíny rozešly.

Vysokoškolská studia započal na Masarykově univerzitě. Mezi jeho počáteční hlavní obory patřila klasická a germánská filologie. Velký zájem o antiku, zejména o její hmotnou kulturu, přivedl Františka k tomu, aby si k dosavadnímu oboru přidal později ještě klasickou a prehistorickou archeologii. Také docházel i na přednášky z dějin umění, což se později projevilo v jeho vědecké práci. Školu ukončil ve čtvrtém ročníku disertační prací z oboru klasické a prehistorické archeologie *Římské nálezy na Moravě*. Titul doktora filozofie obdržel 17. června 1932 ve svých třidvaceti letech a stal se prvním doktorem archeologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Poté působil jako suplující středoškolský profesor němčiny a latiny, nejprve na gymnáziu v Kyjově a poté v Brně až do konce 2. světové války. Během své učitelské dráhy se souběžně věnoval i vědecké práci a vlastní pílí se vypracoval na specialistu v

oblasti archeologie a numizmatiky římského období. Česká archeologie se v meziválečném období soustředovala především na pravěk a na Moravě se badatelé zabývali především paleolitem. Taktéž rostla profesionalizace u amatérských badatelů, zejména regionálních. Na Moravě se jednalo právě o Františka Křížka, jenž se věnoval především římské provinciální archeologii. Byl znalcem římských lamp, keramiky, římského limitu a terry sigillaty.

Těsně po ukončení 2. světové války změnil František Křížek zaměstnání a začal pracovat ve svém vysněném povolání jako přednosta numizmatického oddělení a ředitel Moravského zemského muzea v Brně. Na jeho návrh byla v muzeu zřízena samostatná antická sbírka starožitností. Na jejím budování a vedení se sám podílel.

V době svržení demokracie a nástupu komunistického vlády v Československu byl František Křížek donucen z moravské metropole a muzea odejít. Nejspíše doplatil na svůj křesťanský světový názor, kvůli kterému byl krajně nepohodlný totalitnímu režimu a po politické perzekuci byl donucen instituci opustit. Po těchto osudových okolnostech ho doba opět přivedla do rodných Dačic.

Rok 1948 byl výrazným mezníkem, nejen pro Křížkův život a jeho budoucí kariéru, ale i pro veškerou československou populaci. Bakalářskou práci jsem tímto rokem ukončila, avšak v budoucnu bych chtěla na toto téma navázat diplomovou prací. Cílem je rozpracovat Křížkův život po nástupu komunistického režimu v Československu a jeho odchodu do rodného městečka jako určité zrcadlo vývoje vědecké komunity v socialistické společnosti.

Zároveň bych chtěla zmínit případné nedostatky v předkládané práci, čímž by mohlo být nenalezení všech pramenů. Vypracování práce bylo zkomplikované uzavřením archivů z důvodu vypuknutí koronavirové pandemie.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané:

Osobní archiv autorky Dačice, Zvukový záznam rozhovoru s paní Věrou Tomšů, pořízený dne 10. února 2020.

SOA Třeboň, Sbíрка matrik Jihočeského kraje, 1587–1949 (1952), kniha 7, inv. č. 1047.

SOkA Jindřichův Hradec, Archiv města Dačice, 1447–1945 (1951), Pamětní kniha města Dačic I. díl, bez inv. č.

SOkA Jindřichův Hradec, Národní a střední škola Dačice, 1872–1953 (1981), Kronika školy Dačické I. (obecná škola), bez inv. č.

SOkA Jindřichův Hradec, Základní škola Dačice, 1953–2002, Kronika školy měšťanské v Dačicích II., bez inv. č.

MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní záležitost Dr. Křížka – Osobní doklady Dr. Křížka.

MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 1, složka Osobní záležitost Dr. Křížka – Studijní index Dr. Křížka, 1928–1932.

MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 3–7, složka Korespondence Dr. Křížka (vědecká, soukromá).

MMG Dačice, fond Dr. František Křížek – Pozůstalost, kart. 8–10, složka Materiály k rodokmenu rodu Křížků.

Prameny vydané:

Výroční zpráva obecného českého gymnázia v Kyjově na konci školního roku 1933, Kyjov: Obecné české gymnázium, 1933.

Výroční zpráva čtvrté české státní reálky v Brně ve vnitřním městě za školní rok 1934, Brno: Čtvrtá česká státní reálka, 1934.

Výroční zpráva čtvrté české státní reálky v Brně ve vnitřním městě za školní rok 1934, Brno: Čtvrtá česká státní reálka, 1939.

Literatura:

- BISOVÁ, Jana, *Dalbergové v českých zemích*, Dačický vlastivědný sborník 3, 2005, s. 25–55.
- BISTRICKÝ, Jan – BLÁHA, Josef – CHLÁDKOVÁ, Michaela a kol., *Dějiny Dačic*, Dačice 2016.
- BOUZEK, Jan, *František Křížek zemřel*, Listy filologické 116, 1993, s. 48–50.
- ČERNOHORSKÝ, Karel, *Zapomenuté nálezy římských mincí na Moravě z konce 18. a počátku 19. století*, Památky archeologické 47, 1956, s. 70–85.
- ČERVINKA, Innocenc Ladislav, *Mince římské na Moravě nalezené I*, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 10, 1893, s. 68–70.
- ČERVINKA, Innocenc Ladislav, *Římské mince na Moravě nalezené II*, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 10, 1893, s. 113–115.
- ČERVINKA, Innocenc Ladislav, *Římské mince na Moravě nalezené III*, Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 10, 1893, s. 161–164.
- ČURDA, Tomáš, *První světová válka v Dačicích*, Hradec Králové 2018 (Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, diplomová práce).
- FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří, *Masarykova univerzita v Brně: Příběh vzdělání a vědy ve střední Evropě, 1919–1920*, Brno 2009.
- FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří, *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity: Pohledy na dějiny a současnost*, Brno 2010.
- FRÜHBAUER, Jan, *Školský systém v období Protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2018 (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, bakalářská práce).
- HALAMA, Jakub, *Terra sigillata z Čech v kontextu evropského barbarika*, Praha 2018.
- HOLUBOVÁ, Markéta, *Regionální dějiny v letech 1867–2011 a jejich aplikace do celospolečenského kontextu v projektové výuce. Význam Gymnázia na třídě Kapitána Jaroše na Brněnsku*, Brno 2012 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, diplomová práce).
- HRADIL, Miroslav, *Numismatik František Křížek*, Numizmatické listy 49, 1994, s. 123.

- CHADIMOVÁ, Zdeňka, *110 let veřejné knihovny v Dačicích*, Dačický vlastivědný sborník 2, 2003, s. 159–167.
- CHLUP, Otakar – KUBÁLEK, Josef – UHER, Jan, *Pedagogická encyklopedie*. I. díl, Praha 1938.
- CHURAŇ, Milan a kol., *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století II., N–Ž*, Praha 1998.
- KAŠE, Jiří – BĚLINA, Pavel – BOROVIČKA, Michael, *Velké dějiny země Koruny české*, Sv. 12/b, 1890–1918, Praha 2013.
- KOUCKÁ, Ivana, *Studijní pobyty badatelů o antice v československém ústavu historickém v Římě v letech 1923–1942*, Jihočeský sborník historický 81, 2012 – Supplementum 4, s. 275–295.
- KUČEROVÁ, Marie, *František Křížek, první ředitel Městského muzea a galerie v Dačicích*, Dačický vlastivědný sborník 2, 2003, s. 216–217.
- KUČEROVÁ, Marie, *Z historie Dačického muzea*, Dačický vlastivědný sborník 2, 2003, s. 149–159.
- MACKŮ, Miloš – KOLEJKA, Josef – KYAS, Vladimír a kol., *Tradice gymnázia I. Pamětní listina*. Brno 1989.
- MACKŮ, Miloš – KOLEJKA, Josef – KYAS, Vladimír a kol., *Tradice gymnázia III. Za svobodu a samostatnost*, Brno 1992.
- MAREŠOVÁ, Dana, *Šlechtičny z rodu Dalbergů a silva rerum 2. poloviny 19. století*, in: *Theatrum historiae*, 2017, č. 20, s. 175–191.
- MRÁZ, Jakub, *Vývoj bádání o římských památkách na Moravě (1918–1976)*, Olomouc 2013 (Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, bakalářská diplomová práce).
- OBROVSKÁ, Pavla, *Moravské zemské muzeum v letech 1945–1948*, Brno 2007 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, diplomová práce).
- ONDROUCH, Vojtěch, *Komise pro limes Romanus v Československu*, Český časopis historický 42, 1936, s. 625.
- PELIKÁN, Oldřich, *Hranice římského impéria na Malém Dunaji*, Listy filologické 101, 1978, s. 213–220.

- PELIKÁN, Oldřich, *Za Vojtěchem Ondrouchem*, Listy filologické 87, 1964, č. 1, s. 145–147.
- PETRÁŇ, Zdeněk – RADOMĚŘSKÝ, Pavel, *Encyklopedie české numizmatiky*, Praha 1996.
- POSPÍŠILOVÁ, Eva, *Vědecká a pedagogická činnost archeologa a historického geografa Emanuela Šimka (*1883–†1963)*, Olomouc 2017 (Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra historie, diplomová práce).
- SAKAŘ, Vladimír, *Terra sigillata v českých nálezech*, Památky archeologické 47, 1956, s. 52–67.
- SKLENÁŘ, Karel, *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*, Praha 2005.
- SKUTIL, Josef, *Soupis antických mincí nalezených na Moravě*, Numizmatický časopis československý 3, 1927, s. 113–171.
- SLAVÍČEK, Lubomír (ed.), *Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008)*, Sv. 1, Praha 2016.
- STEHLÍK, Michal, *Zapomenuté dějiny. Dačice ve 20. století*, Dačice 2000.
- STRÁNSKÁ, Martina, *Školství v Dačicích v letech 1900–1949*, Dačický vlastivědný sborník 1, 2001, s. 55–79.
- SUŠILOVÁ, Lucie, *Vývoj sbírek Moravského zemského muzea mezi lety 1945–1948–1951*, Brno 2019 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, bakalářská diplomová zpráva).
- VANĚČEK, Michal, *České školy v období Protektorátu*, Praha 2015 (Karlova univerzita, Pedagogická fakulta, rigorózní práce).
- VAŠEK, Bohuslav (ed.), *Dačice 1183–1983*, Dačice 1983.
- VENZLŮ, Michaela, *Vývoj krajiny v regionu Dačicko*, Brno 2015 (Mendelova univerzita v Brně, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, diplomová práce).
- VESELÁ, Zdena, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, Brno 1992.

VESELOVSKÁ, Eliška, *Základní vojenská služba v letech 1945–2003 ve vzpomínkách pamětníků*, Brno 2011 (Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, diplomová práce).

Zřízení antické sbírky v Brně, Národní obroda 1, 1945, č. 170, s. 3.

Internetové odkazy:

Armáda České republiky, <http://www.army.cz/>

Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, <http://www.jesuit.cz/index.php>

Gymnázium Brno, třída Kapitána Jaroše, <https://www.jaroska.cz/>

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, <https://fphil.uniba.sk/>

Internetová encyklopedie dějiny Brna, <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/>

Místopisný průvodce po České republice, <https://www.mistopisy.cz/>

Moravské zemské muzeum, <http://www.mzm.cz/>

MUNI 100, Oslavy 100. výročí založení Masarykovy univerzity, <https://100.muni.cz/>

MUNI ARCHIV, Archiv Masarykovy univerzity, <https://www.archiv.muni.cz/>

MUNI ARTS, Masarykova univerzity, Filozofická fakulta, <https://www.phil.muni.cz/>

MUNI ARTS, Ústav archeologie a muzeologie, <https://archo-muzeo.phil.muni.cz/>

MUNI ARTS, Ústav klasických studií, <https://classics.phil.muni.cz/>

MUNI, Masarykova univerzita, <https://www.muni.cz/>

Nové ASPI, <https://www.noveaspi.cz/menu/search>

Wikipedie, otevřená encyklopedie, https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

Přílohy

Příloha č. 1. – Bibliografie prací Františka Křížka z let 1933–1948

Příloha č. 2. – Vysvědčení dospělosti Františka Křížka

Příloha č. 3. – Studijní index Františka Křížka

Příloha č. 1. – Bibliografie prací Františka Křížka z let 1933–1948

1933

- *Příspěvky k soupisu antických mincí nalezených na Moravě*, NČČ 9, 1933, s. 32–44.
- *Nález římských mincí na mušovském Burgstallu*, NČČ 9, 1933, s. 89–91.
- *Římská lampa z Orosky*, Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti 25, 1933, s. 45–49.
- *Merovejský hrob z Mistřína u Kyjova*, Památky archeologické 39, 1933, s. 75–77.

1934

- *Pannonia*, Bulletino Comunale 62, 1934, s. 81–82.
- *De monumentis Romanis, quae in Rei publicae Bohemoslavicae terris reperta sint*, Bulletino Comunale 62, 1934, s. 83–83 a 85.

1935

- *K datování římské stanice na mušovském Burgstallu*, Příroda 28, 1935, s. 295–302.
- *K římskemu mílníku z Biskupíc*, Sborník matice slovenskej 13, 1935, 341–346.

1936

- *Limes Romanus na Žitném ostrově*, Bratislava 10, 1936, s. 418–432.

1939

- *Terra sigillata in der Slowakei*, Brno 1939.

1941

- *Nové římské mince z Moravy*, Numizmatický časopis 16–17, 1941, s. 5–12.
- *Římské mince z Mušova*, Numizmatický časopis 16–17, 1941, s. 13–16.
- *Několik římských mincí z Trenčínska*, Numizmatický časopis 16–17, 1941, s. 17–19.
- *Dačický listinář*, Dačice 1941.

1943

- *Dačice* (společně s Věrou Černou), Praha 1943.

1946

- *Poznámky k soupisu a k zpracování nálezů římských mincí na Moravě*, Časopis zemského muzea v Brně 33, 1946, s. 158–170.
- *Sbírka antik (Zemského muzea v Brně)*, Časopis zemského muzea v Brně 33, 1946, s. 21–22.

1947

- *Římská lampa z Děvína*, *Historica Slovaca* 5, 1947 (Eisnerův sborník), s. 79–83.

Příloha č. 2. – Vysvědčení dospělosti Františka Křížka

České státní gymnázium v Brně.

číslo 14.

Vysvědčení dospělosti.

Kolek
8 Kč.

František Křížek, narozený dne 6. března 1909 v Dačicích na Moravě, náboženská říím.-katol., konal studia gymnaziální od šk. roku 1920/21 na českém státním gymnázium v Brně. Zde je dokončil a podrobil se zkoušce dospělosti podle ministerstevního nařízení ze dne 29. února 1908, čís. 10.051 (Věstník min. čís. 18) a výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 6. prosince 1921, čís. 36.073 (Věstník min. ex 1922, čís. 6).

Na základě této zkoušky byl uznán
k návštěvě university

dospělým s vyznamenaním.

v Brně dne 30. května 1928.

František Teplý,
předseda zkušební komise.

L. S.

Jg. Vališ,
gymnaziální ředitel.

Fr. Hladík,
úředník.

Příloha č. 3. – Studijní index Františka Křížka

PODOBIZNA MAJITELE:

Vlastnoruční podpis majitele:

František Křížek

SEZNAM PŘEDNÁŠEK,
(INDEX LECTIONUM),
do kterých byl zapsán jako
řádný posluchač
(quas se frequentaturum rite professus est studiosus
ordinarius)

František Křížek

RODIŠTĚ (oriundus): *Dačice*

OTEC (pater): *František Křížek*

ZAPSÁN
(Inscriptio)

NA FAKULTĚ: *filosofické*
(in facultate) *20-11-28*

UNIVERSITY MASÁRYKOVY V BRNĚ
(universitas Masarykianae Brunensis)

ESTURA

DNE (die)

J. J. J.
kvestor (quaestor).